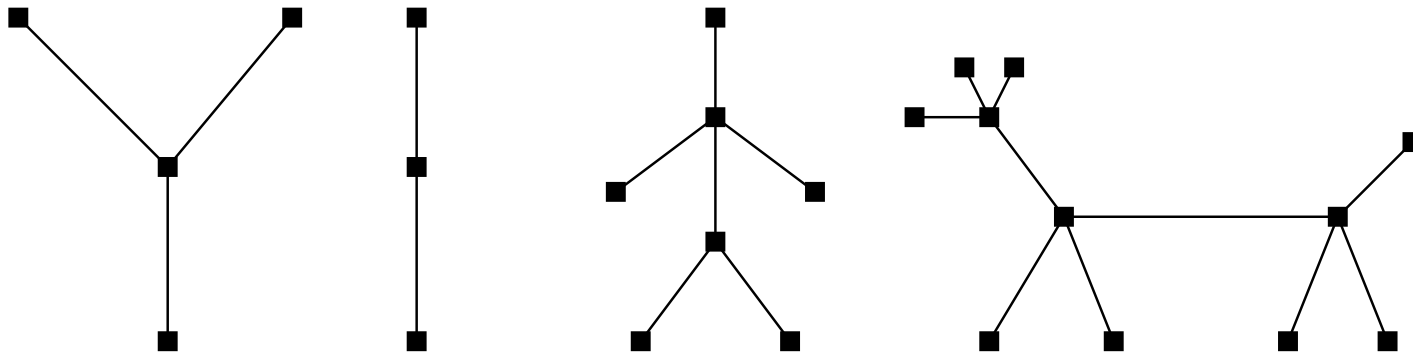

Puud

23. september 2003

Graafi, kus pole tsükleid, nimetatakse *metsaks*.

Sidusat metsa nimetatakse *puuks*.

Tippu, mille aste on 1, nimetatakse *leheks*.

Lause. Iga puu on kahealuseline graaf.

Tõestus. Hakkame mingist tipust alates tippe alustesse jaotama. Meil ei saa tekkida vastuolu, sest tsükleid ei ole.

□

Lause. Olgu G n -tipuline graaf, millel on m serva ja k sidususkomponenti. Sel juhul $n - k \leq m$.

Tõestus. Induktsioon üle m .

Kui $m = 0$, siis on G iga tipp eraldi sidususkomponent, s.t. $k = n$. Võrratus kehtib.

Olgu $m > 0$. Eemaldame graafist G ühe serva, saades $m - 1$ servaga graafi. On kaks võimalust:

- Sidususkomponentide arv ei suurenenud. Induktsiooni eeldusest saame $n - k \leq m - 1$. Seega ka $n - k \leq m$.
- Sidususkomponentide arv suurenes ühe võrra. Induktsiooni eeldusest saame $n - (k + 1) \leq m - 1$. Seega ka $n - k \leq m$. □

Teoreem. Olgu $T = (V, E)$ n -tipuline graaf. Suvalisest kahest järgmisest väitest järeldub kolmas.

- (i). T on sidus.
- (ii). T on tsükliteta.
- (iii). T -s on $n - 1$ serva.

See teoreem annab kaks alternatiivset puu definitsiooni.

Tõestus.

(i) & (ii) \Rightarrow (iii). Induktsioon üle n .

Kui T -s on üks tipp, siis on T kõik servad silmused, seega kujutab T iga serv endast tsüklit. Tingimuse (ii) järgi on T tsükliteta, järelikult ka servadeta.

Olgu graafis T n tippu.

T on tsükliteta $\implies T$ -s leidub tipp v astmega 0 või 1.

Teoreem. Graafis, mille iga tipu aste on vähemalt 2, leidub tsükkel.

T on sidus \implies tipu v aste ei ole 0.

Indutseeritud alamgraaf T' tipuhulgaga $V \setminus \{v\}$ on sidus ja tsükliteta, induktsiooni eelduse järgi on temas $n - 2$ serva.

Graafis T on üks serv rohkem kui graafis T' .

(ii) & (iii) \Rightarrow (i). Oletame, et T ei ole sidus.

Olgu T_1, \dots, T_k graafi T sidususkomponendid. Nad kõik on tsükliteta ja sidusad, seega on juhu (i) & (ii) \Rightarrow (iii) järgi neis kõigis servi ühe võrra vähem kui tippe.

Kokkuvõttes saame, et graafis T on $n - k$ serva. Kuna T -s on $n - 1$ serva, siis $k = 1$, s.t. T on sidus.

(i) & (iii) \Rightarrow (ii). Oletame, et T -s on tsükkel. Eemaldame sellest tsüklist ühe serva, siis on meil n tipuga ja $n - 2$ servaga sidus graaf. Vastuolu eelpool tõestatud lausega. \square

Vahemärkus matemaatilisest induktsioonist.

Olgu meil mingi väide $P(x)$ hulga x elementide kohta. Me tahame näidata, et $\forall x \in X : P(x)$.

Esitugu hulk X osahulkade X_n ühendina: $X = \bigcup_{n \in \mathbb{N}} X_n$.

Näiteks: X on graafide hulk, X_n on n -tipuliste graafide hulk.

Siis piisab $\forall x \in X : P(x)$ näitamiseks $\forall x \in X_1 : P(x)$ ja $\forall n \in \mathbb{N} : (\forall x \in X_n : P(x) \Rightarrow \forall x \in X_{n+1} : P(x))$ näitamisest.

Järgnevad tegevused ei anna induktsioonisammu tõestust:

1. Valime suvaliselt mingi $x \in X_n$.
2. Temast lähtudes konstrueerime mingi $x' \in X_{n+1}$.
 - Neid x' -e võib ka mitu olla, üldiselt konstrueerime me mingi $s(x) \subseteq X_{n+1}$.
3. Näitame, et iga $x' \in s(x)$ jaoks $P(x')$. Seejuures võime eeldada, et $P(x)$ kehtib.

Me pole näidanud, et $\bigcup_{x \in X_n} s(x) = X_{n+1}$ ehk samaväärselt

$$\forall x' \in X_{n+1} \exists x \in X_n : x' \in s(x).$$

Mõnikord on selle tõestamatajäänud tingimuse kehtivus ilmne.

Näiteks siis, kui kõik hulgad X_n on üheelemendilised.

Nii on näiteks siis, kui meil on ülesandeks tõestada, et mingi valem $f(n) = g(n)$ kehtib iga $n \in \mathbb{N}$ jaoks.

Mõnikord ei ole ilmne, näiteks eelmises teoreemis (i) & (ii) \Rightarrow (iii):

Ei ole ilmne, et kui me mingile n -tipulisele sidusale tsükliteta graafile ühe rippuva tipu lisame, siis saame kätte kõik $(n + 1)$ -tipulised sidusad tsükliteta graafid.

Korrektne tegevuste järjekord oleks:

1. Valime suvaliselt mingi $x' \in X_{n+1}$.
2. Temast lähtudes konstrueerime mingi $x \in X_n$, s.t. x on mingil viisil seotud x' -ga.
3. Näitame, et $P(x')$ kehtib. Seejuures võime eeldada, et $P(x)$ kehtib.

Teoreem. Graaf T on puu parajasti siis, kui ta on sidus ja tema iga serv on sild.

Tõestus. Suund \Rightarrow . Olgu T -s n tippu ja $n - 1$ serva. Vaatame mingit serva. Kui me ta eemaldame, jääb järgi n tipuga ja $n - 2$ servaga graaf, mis vastavalt esimesele lausele on mittesidus. Seega on see serv sild.

Suund \Leftarrow . Kui T -s leiduks mõni tsükkel, siis sinna tsüklisse kuuluvad servad ei ole sillad — neist mõne eemaldamisel jääks graaf endiselt sidusaks. Seega on T tsükliteta (ja vastavalt teoreemi eeldusele sidus). \square

Teoreem. Olgu T graaf, milles on n tippu. Järgmised väited on samaväärsed.

1. T on puu.
2. T suvalise kahe tipu vahel on täpselt üks lihtahel.
3. T on tsükliteta, aga serva lisamisel ükskõik millise kahe tipu vahele tekib tsükkel.

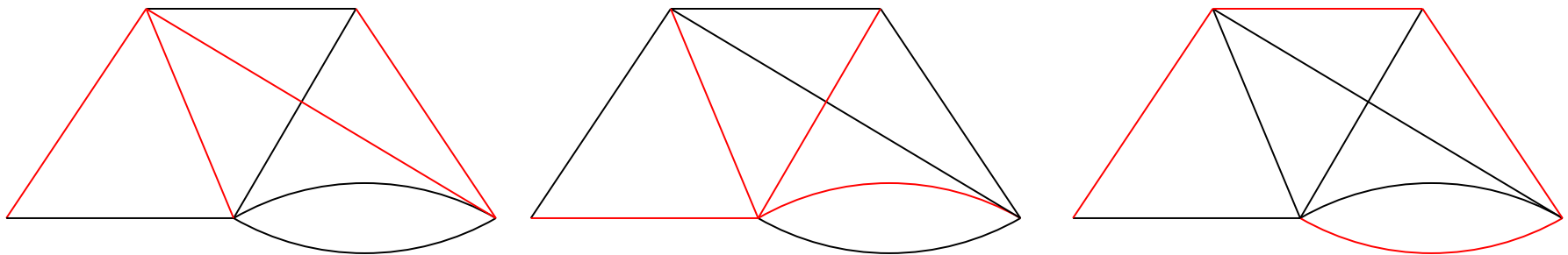
Tõestus. $1 \Rightarrow 2$. Suvalise kahe tipu vahel on vähemalt üks lihtahel, muidu poleks T sidus. Kui mõne kahe tipu vahel leiduks mitu erinevat lihtahelat, siis need ahelad koos moodustaksid tsükli, seega poleks T siis puu.

2 \Rightarrow 3. T on tsükliteta, sest tsüklil olevate tippude vahel leidub vähemalt kaks erinevat lihtahelat. Tippude u ja v vahele uue serva e lisamisel tekib tsükkel $u \rightsquigarrow v \xrightarrow{e} u$.

3 \Rightarrow 1. Oletame, et T ei ole sidus. Serva lisamisel erinevatesse sidususkomponentidesse kuuluvate tippude vahele tsüklit ei teki. Vastuolu eeldusega. \square

Sidusa graafi $G = (V, E)$ *aluspuu* on selle graafi alamgraaf T , mis on puu tipuhulgaga V .

Mittesidusa graafi korral võime rääkida tema *alusmetsast* — selle graafi sidususkomponentide mingite alampuude ühendist.

Servade eraldav hulk graafis $G = (V, E)$ on selline hulk $E' \subseteq E$, et graafis $(V, E \setminus E')$ on rohkem sidususkomponente kui graafis G .

Tippude eraldav hulk graafis $G = (V, E)$ on selline hulk $V' \subseteq V$, et graafis $G \setminus V'$ on rohkem sidususkomponente kui graafis G .

Servade/tippude lõikav hulk on (hulkade sisalduvuse mõttes) minimaalne servade/tippude eraldav hulk.

Üheelemendilise servade/tippude lõikava hulga ainsat elementi nimetatakse *sillaks/lõiketipuks*.

Graaf on *serviti/tiputi k -sidus* kui ta on sidus ja tema servade/tippude lõikavad hulgad on kõik võimsusega $\geq k$.

Lause. Olgu $T = (V, E_T)$ graafi $G = (V, E)$ mingi alusmets. Olgu C selle graafi mingi tsükkel ja C^* mingi servade lõikav hulk. Siis $E_T \cap C^* \neq \emptyset$ ja $(E \setminus E_T) \cap C \neq \emptyset$.

Tõestus. Kui $(E \setminus E_T) \cap C = \emptyset$, siis $C \subseteq E_T$, aga T -s pole tsükleid.

Hulka C^* kuuluvate servade eemaldamine jaotab G mingi sidususkomponendi G' kaheks komponendiks H ja K . Metsa T puu, mis on G' aluspüks, peab ühendama H ja K tippe, seega on selles puus mõni serv H ja K tippude vahel. See serv ongi $E_T \cap C^*$ elemendiks. \square

Olgu $G = (V, E)$ mingi n -tipuline graaf ning olgu iga serva $e \in E$ jaoks defineeritud tema *kaal* $w(e)$.

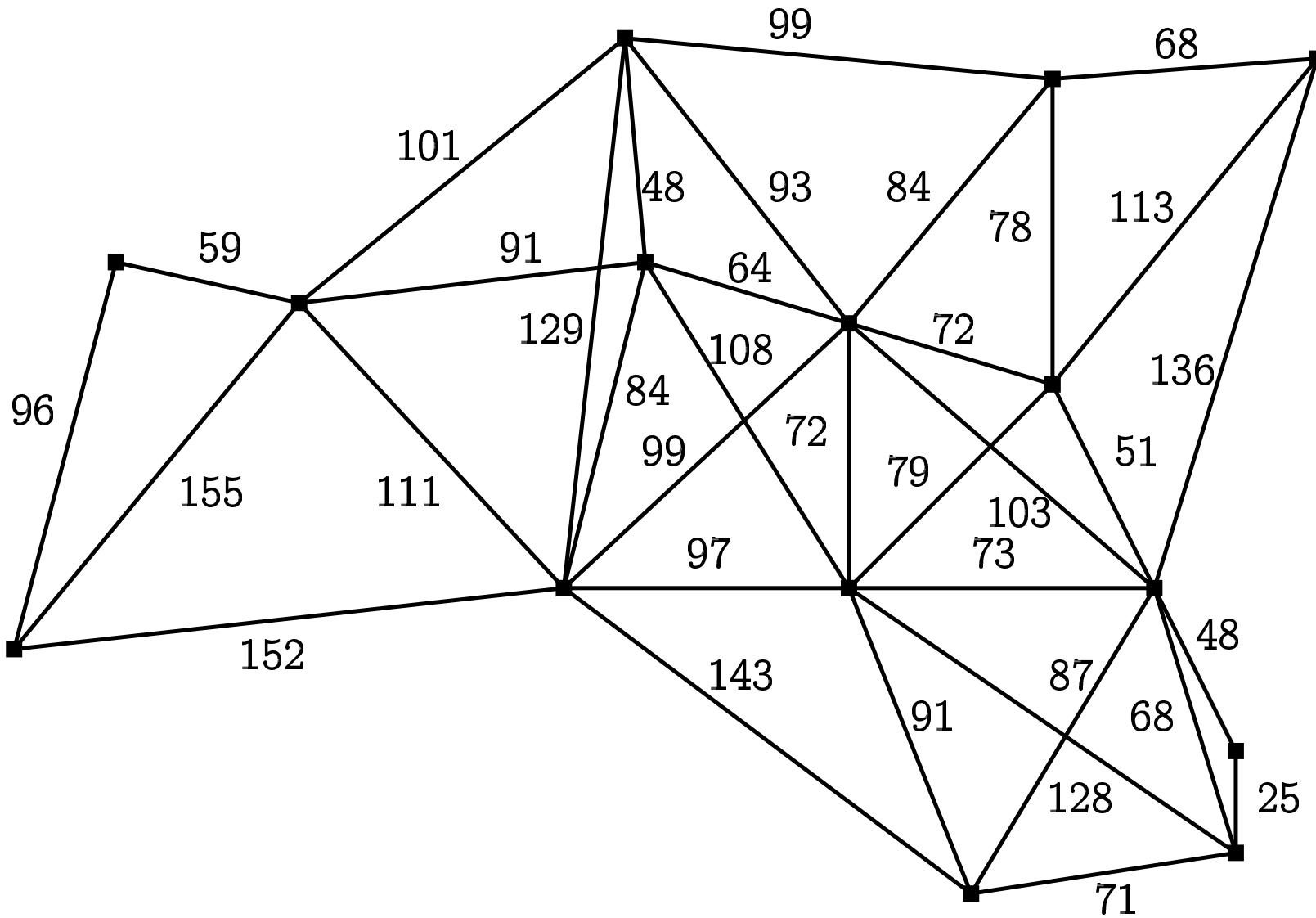
Kui $G' = (V', E')$ on G alamgraaf, siis olgu $w(G') = \sum_{e \in E'} w(e)$.

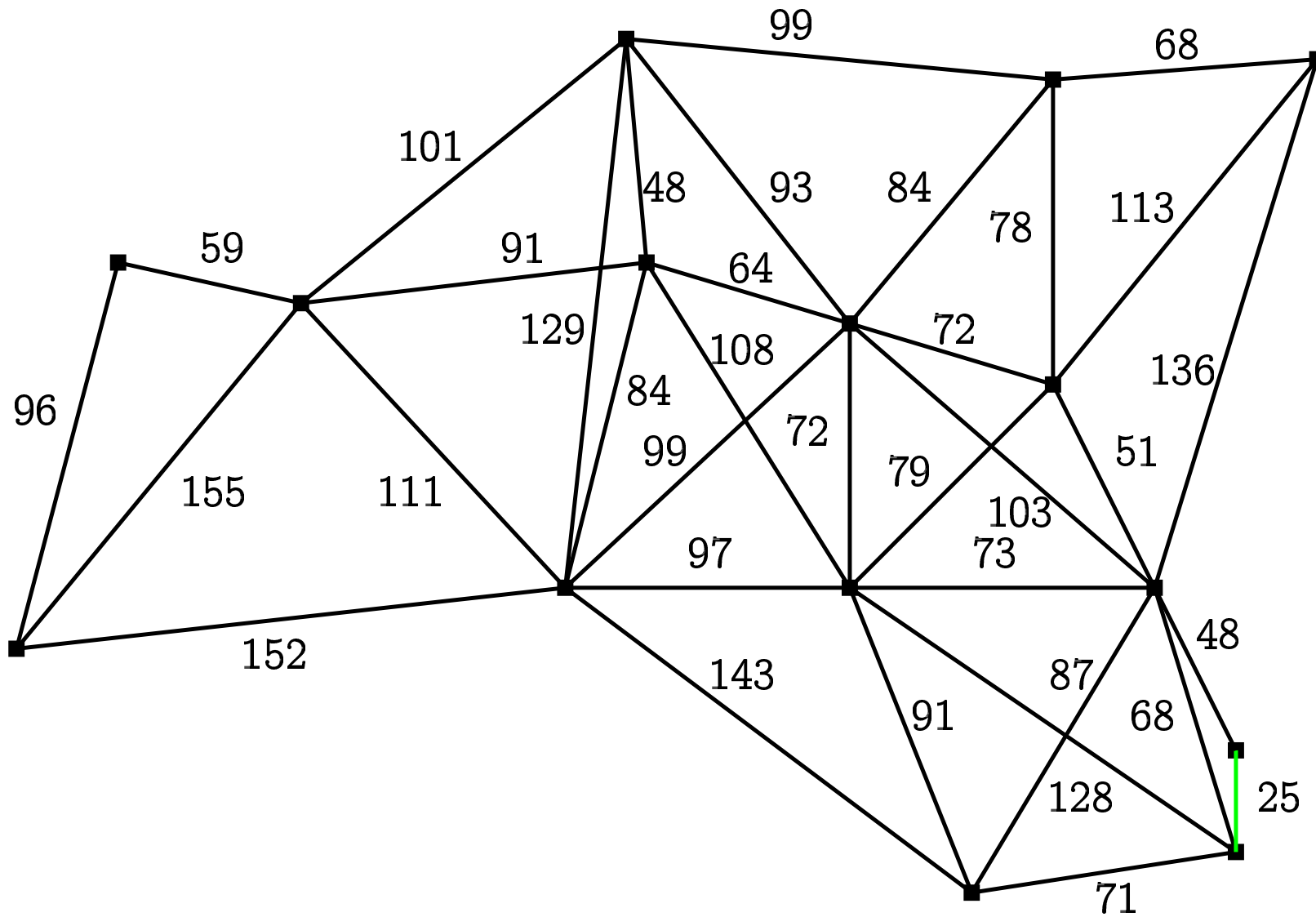
Algoritm (minimaalse kaaluga aluspuu leidmiseks G -s).

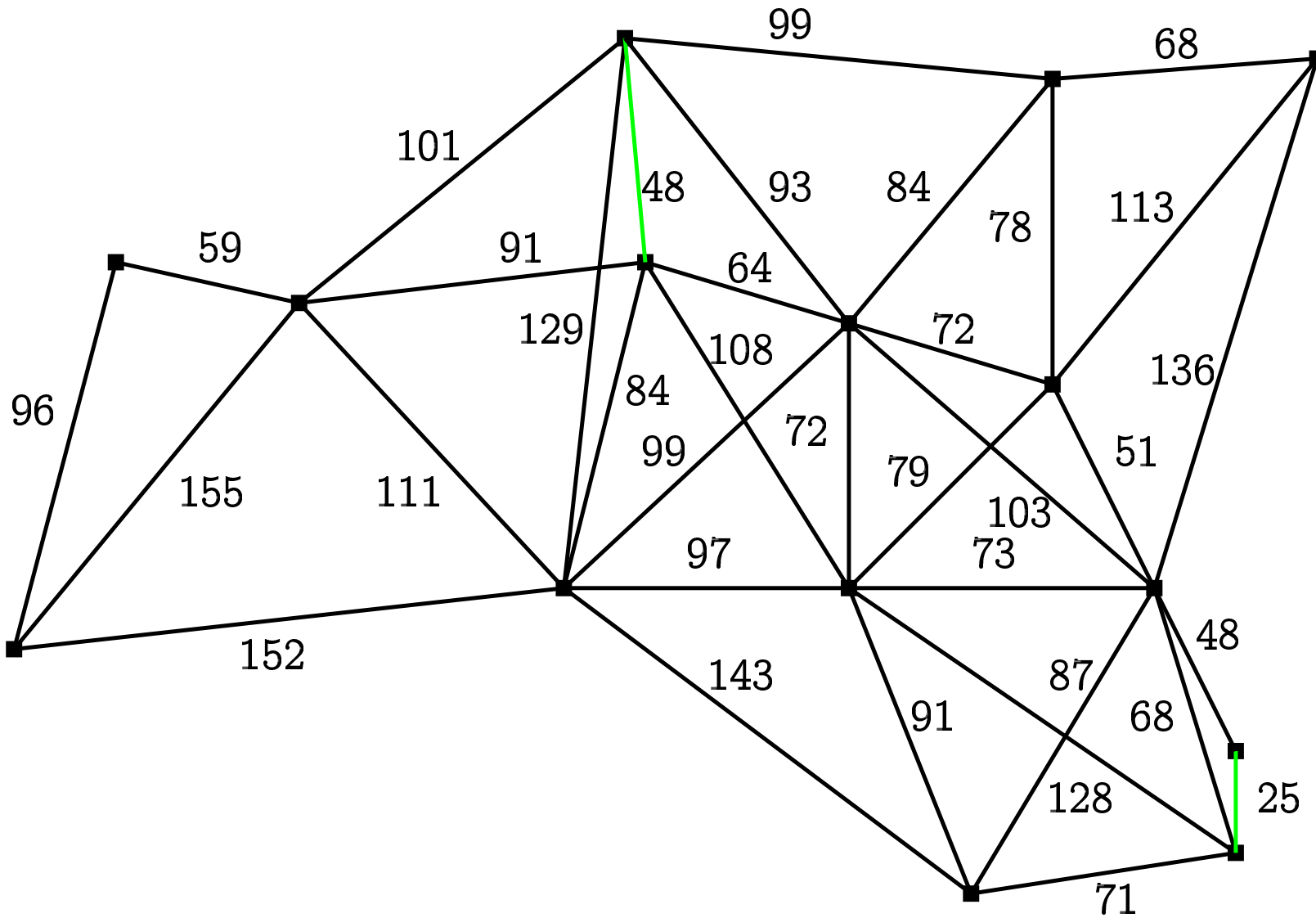
Vali üksteise järel servad e_1, \dots, e_{n-1} , nii et

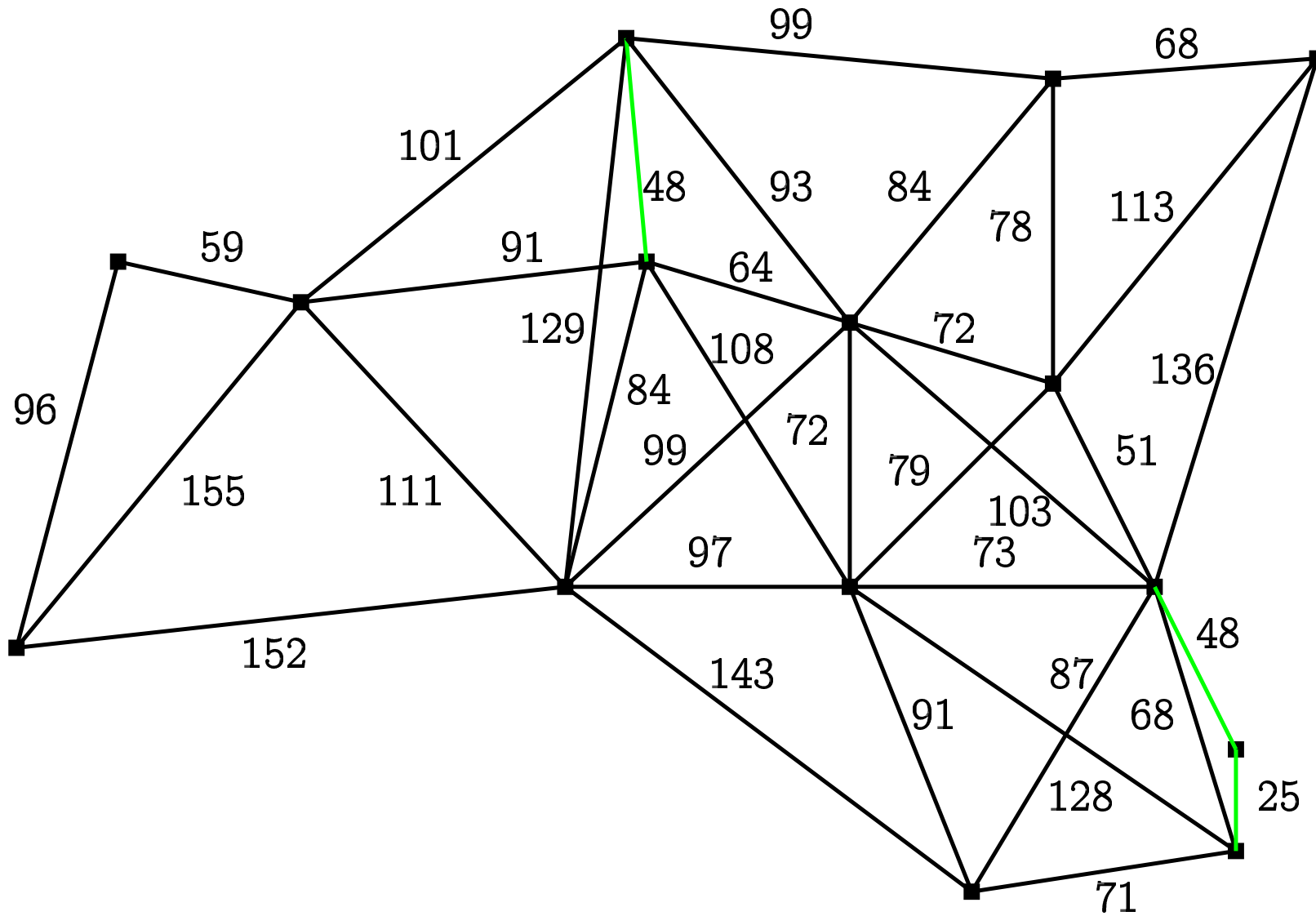
- e_i on erinev servadest e_1, \dots, e_{i-1} ;
- e_i ei moodusta koos servadega e_1, \dots, e_{i-1} tsüklit;
- e_i on minimaalse kaaluga eelmist kahte punkti rahuldavate servade seas.

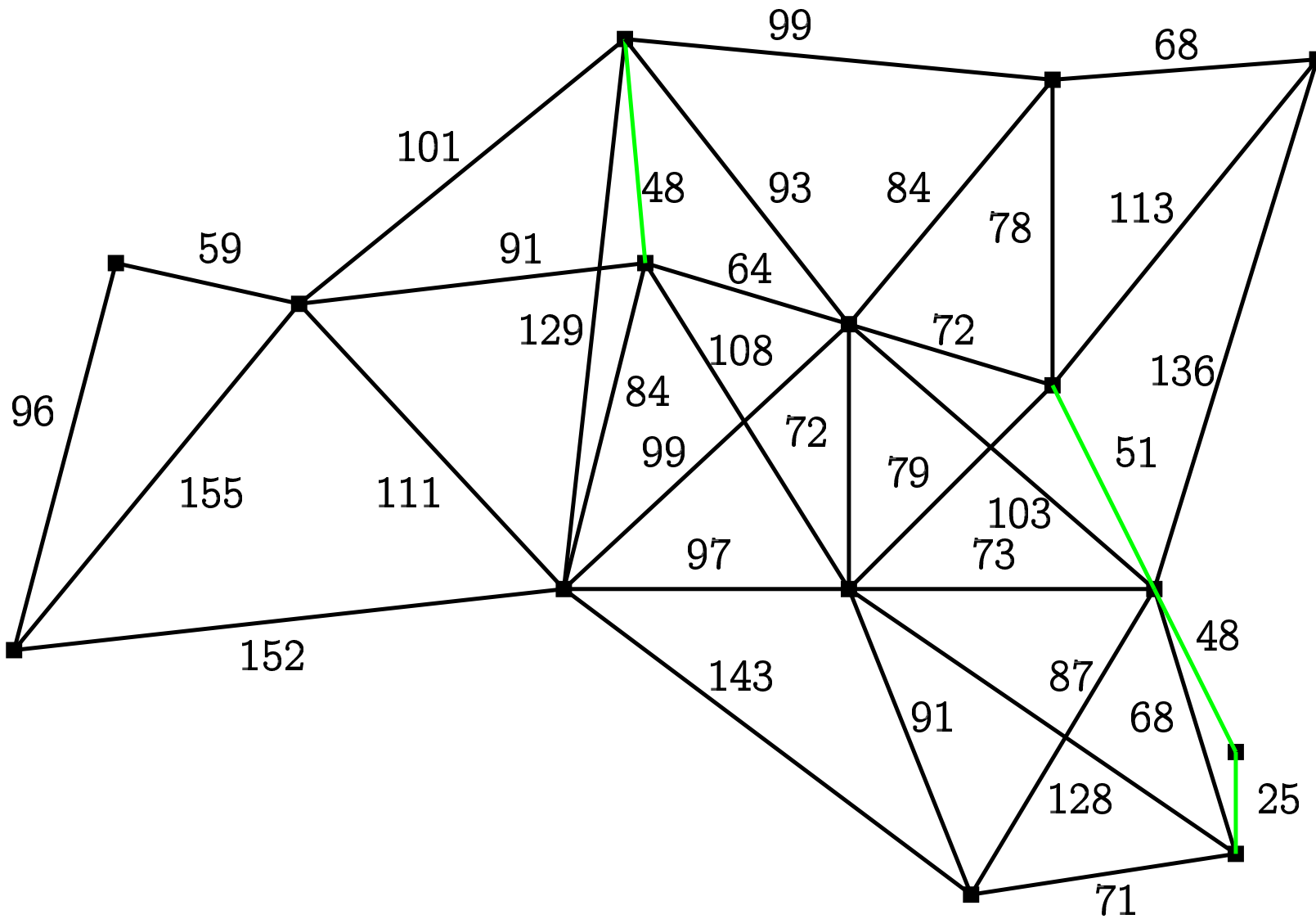
Väljasta $T = (V, \{e_1, \dots, e_{n-1}\})$.

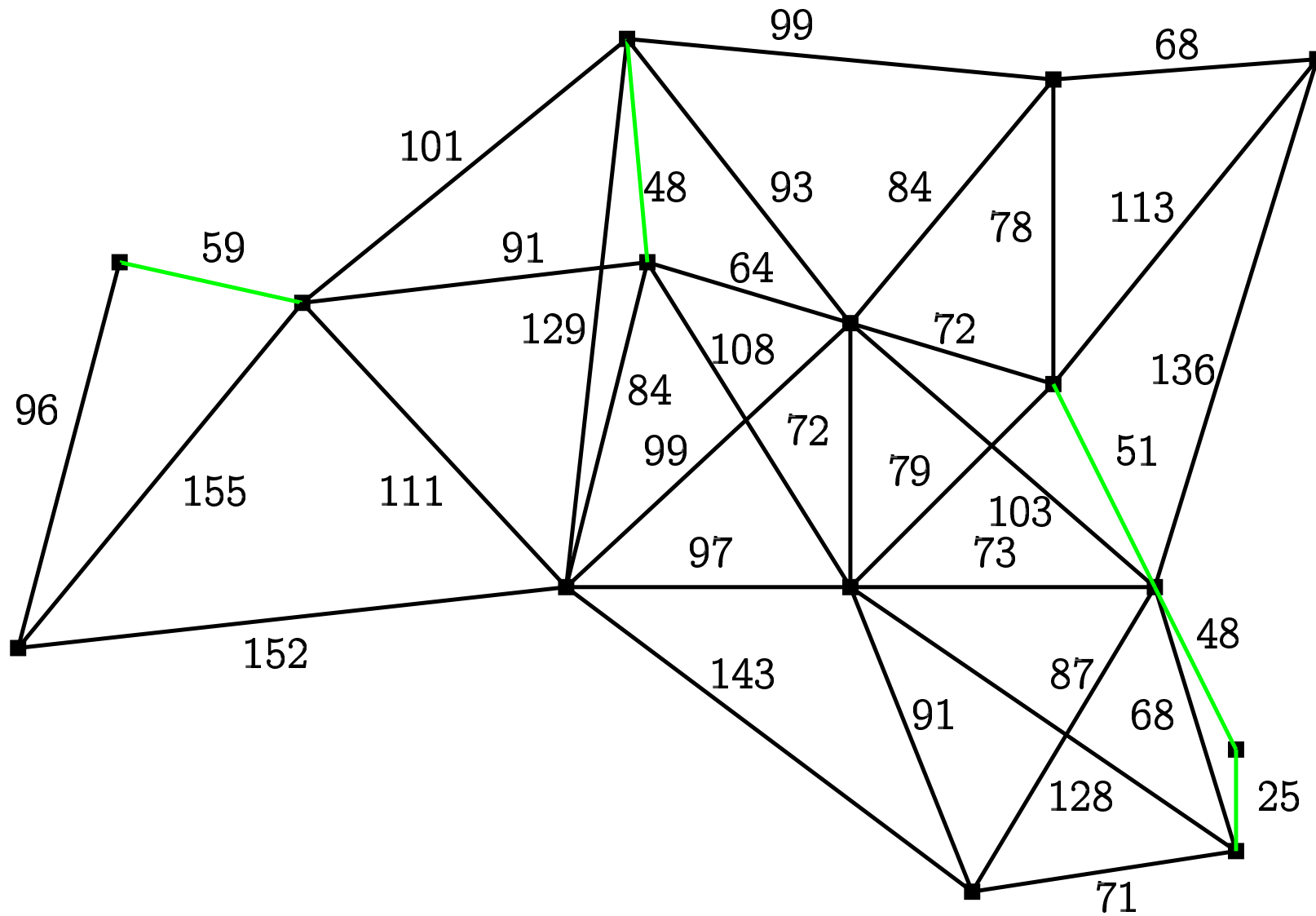

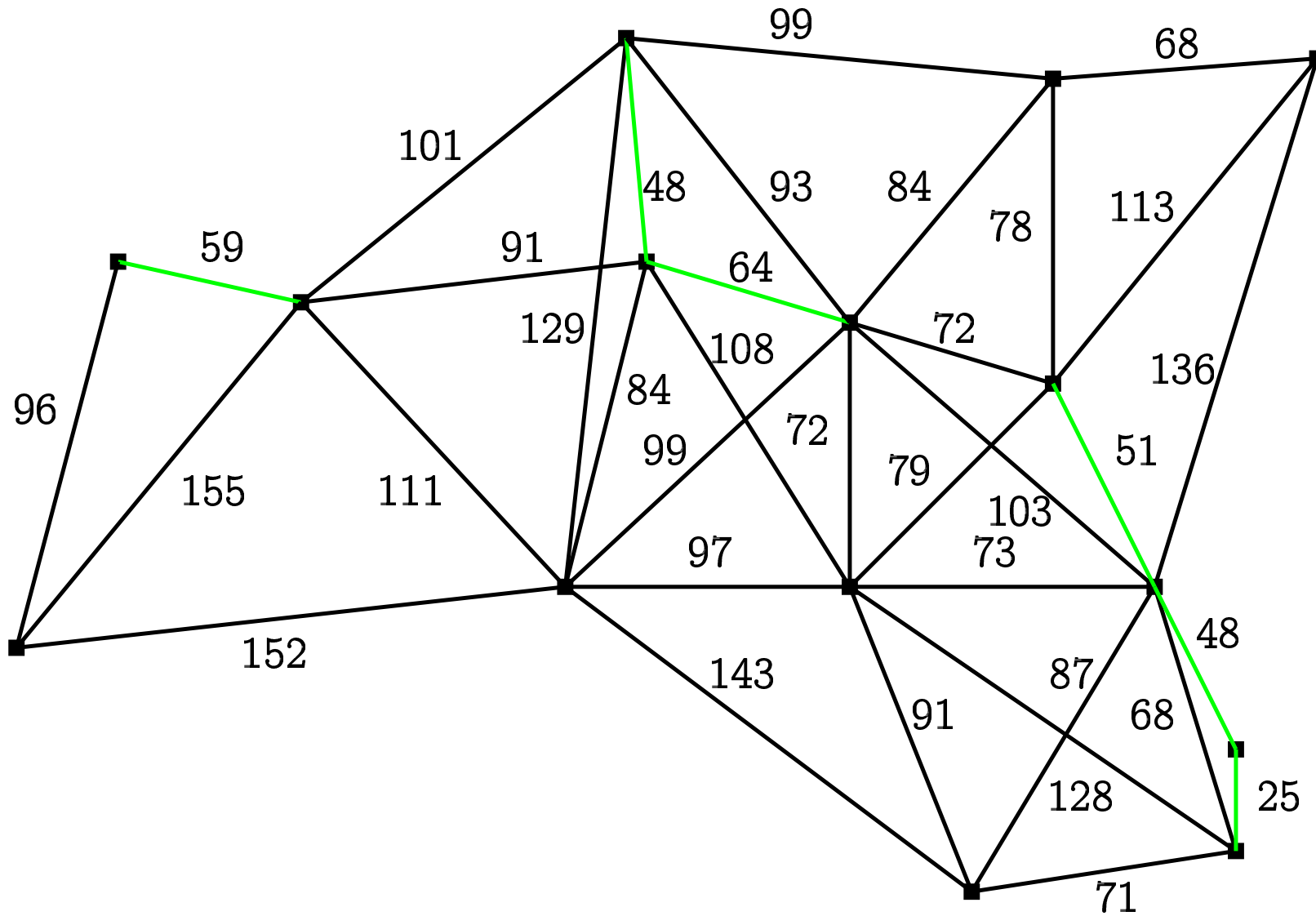

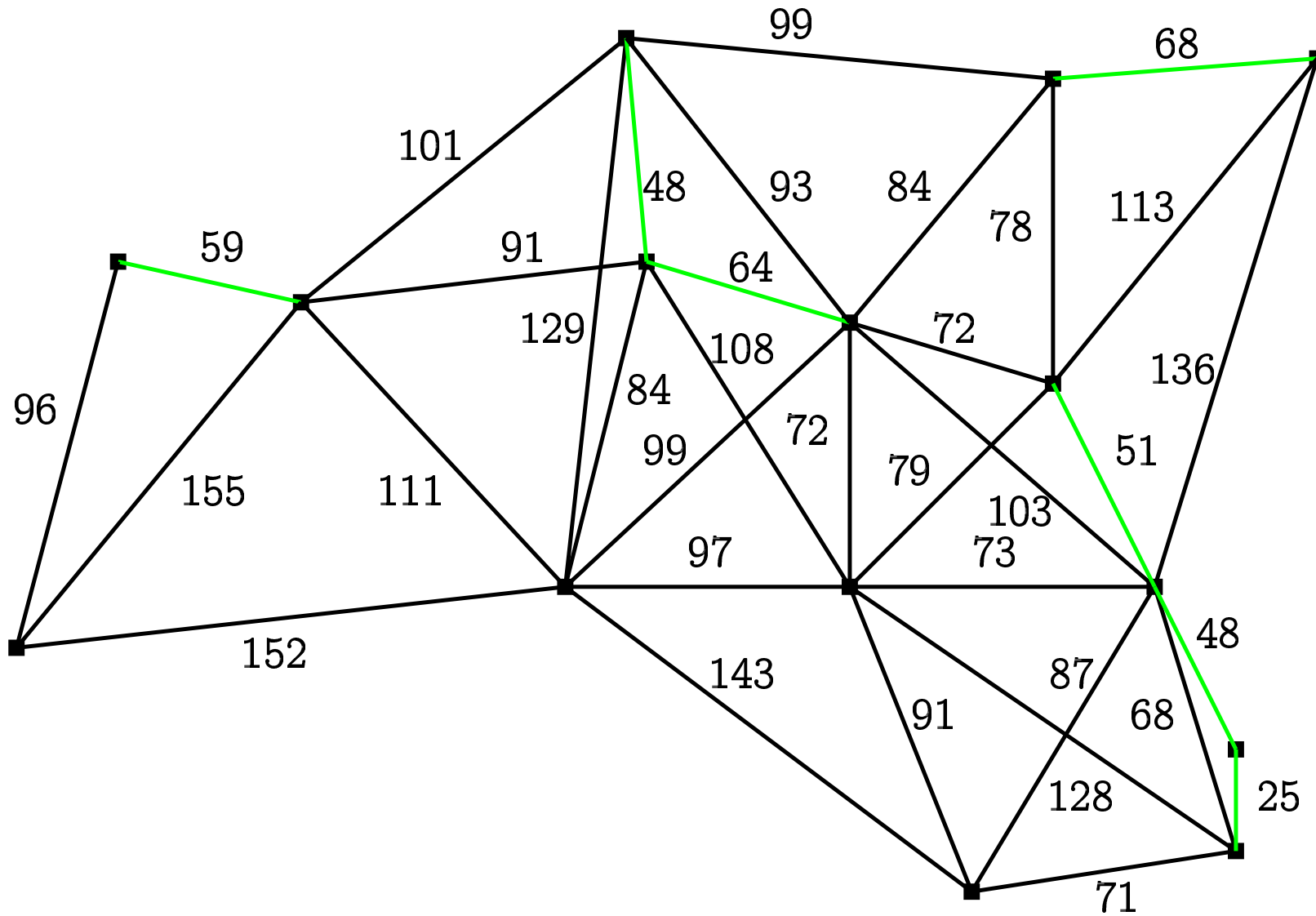

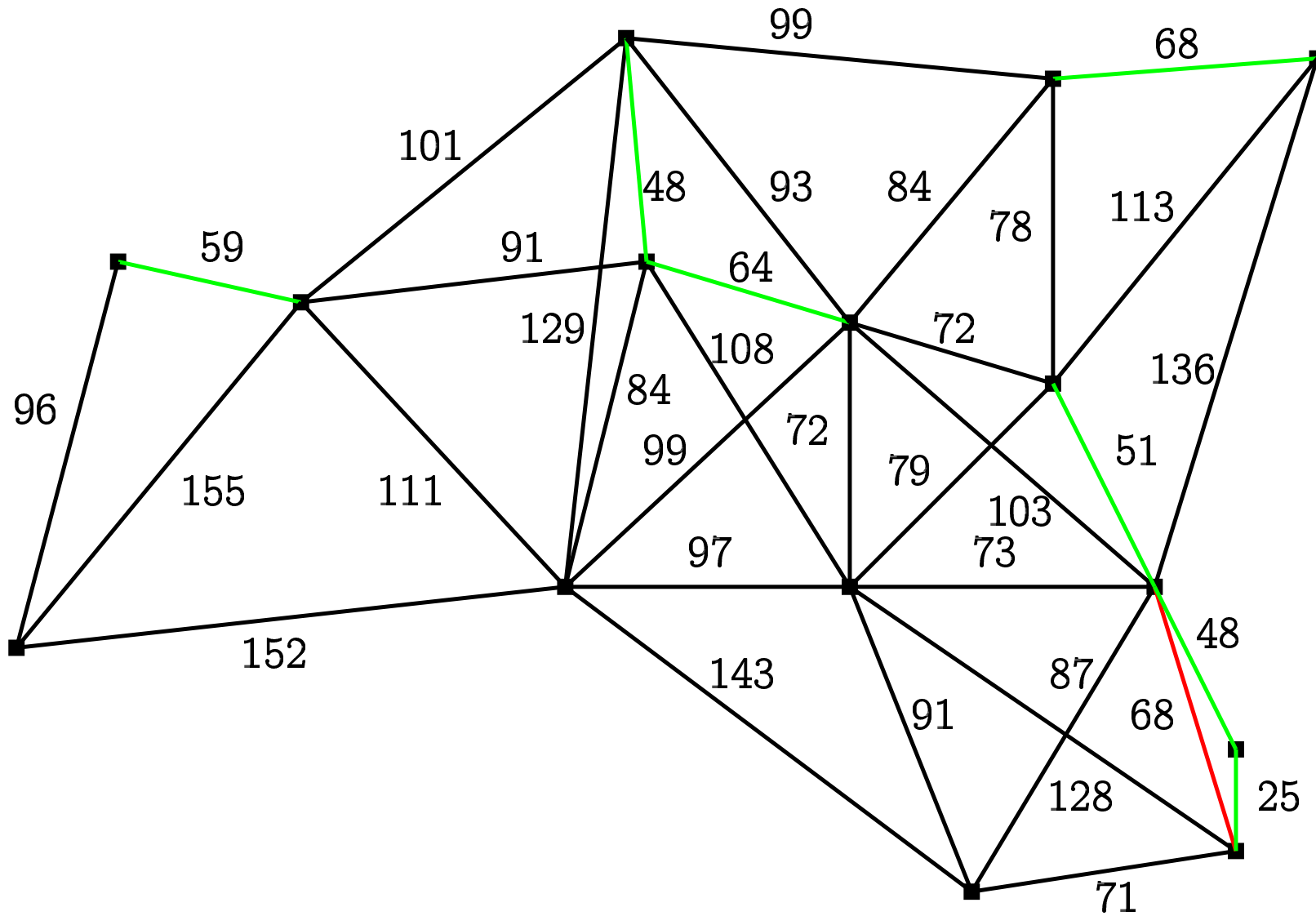

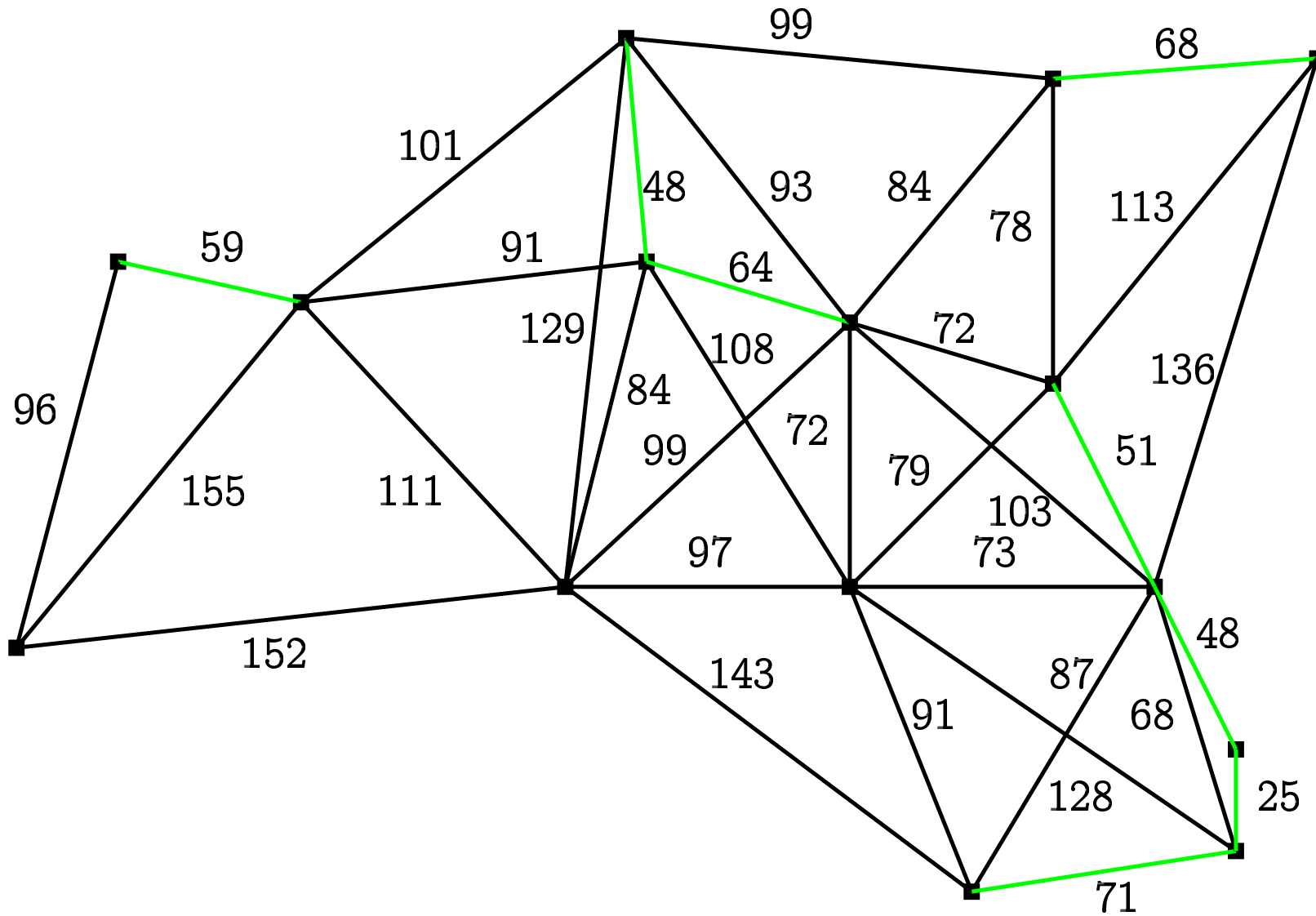

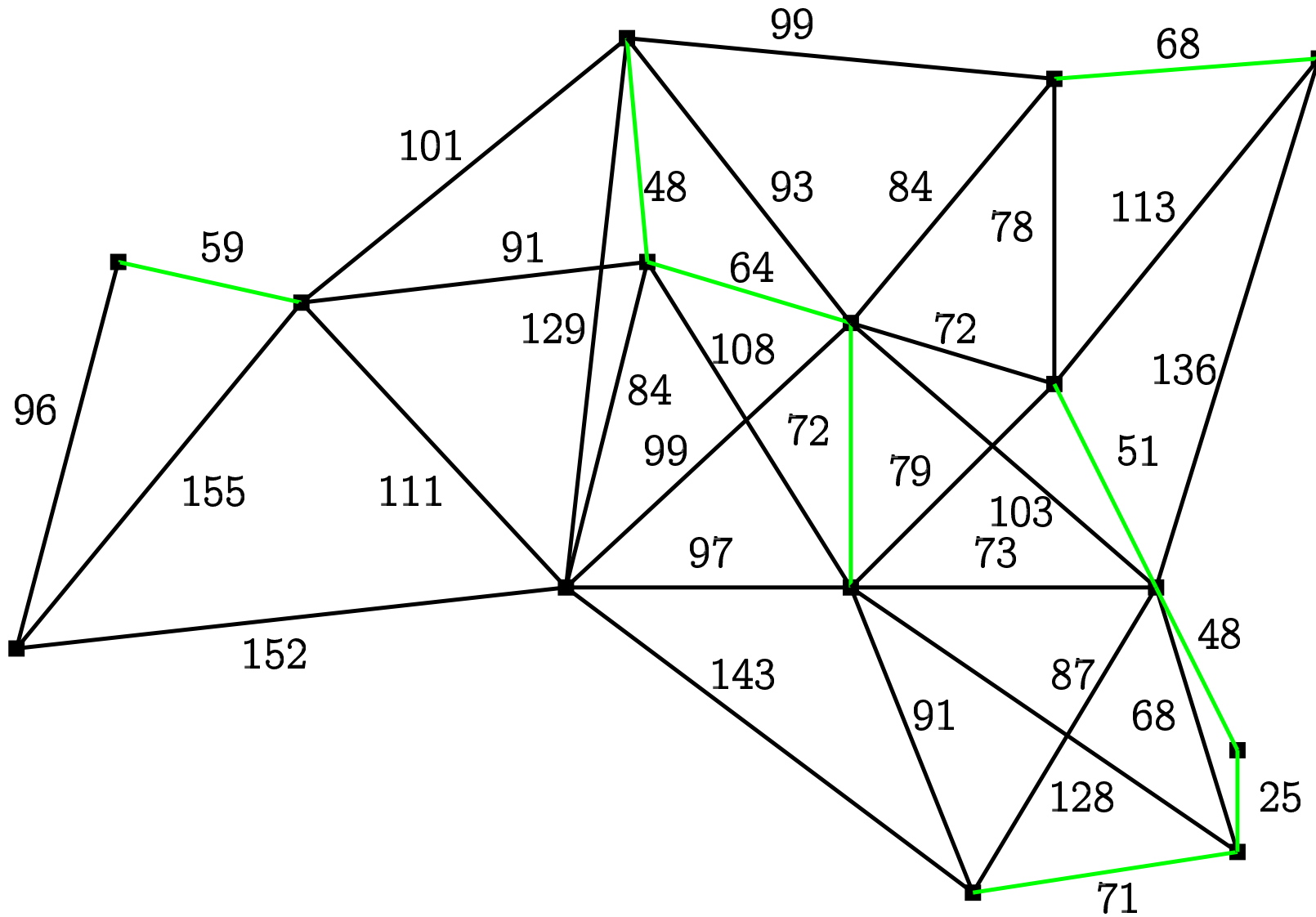

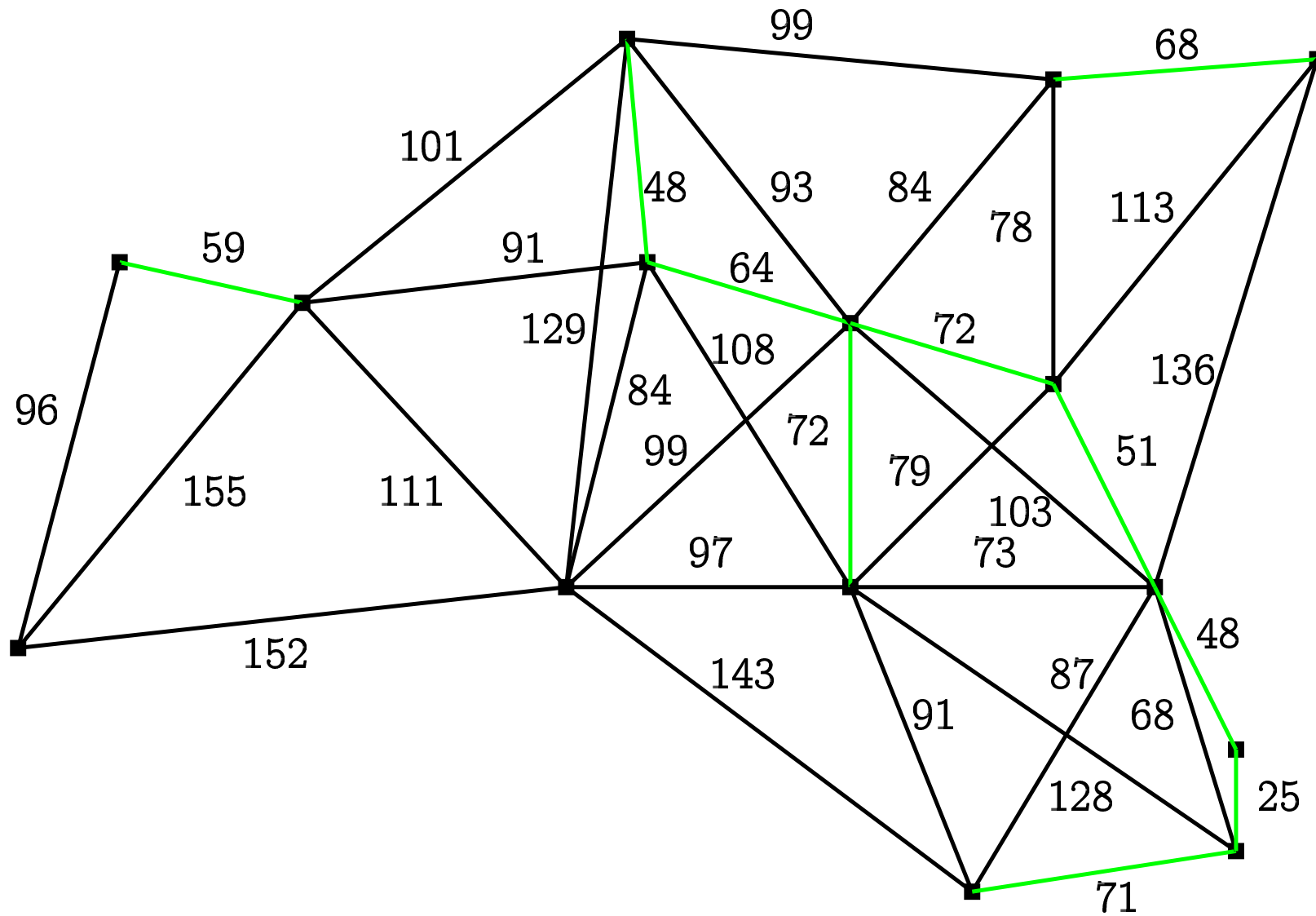

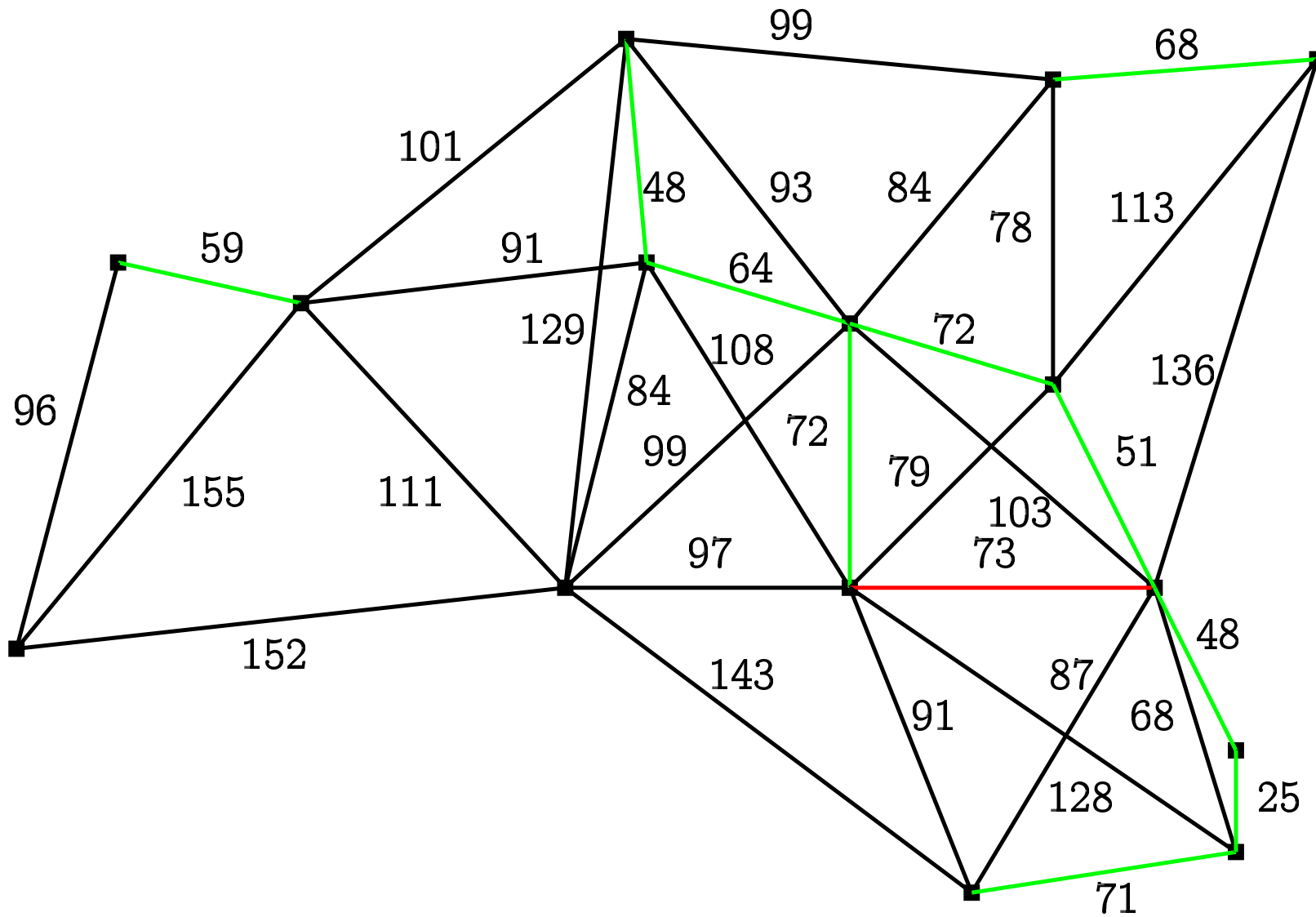

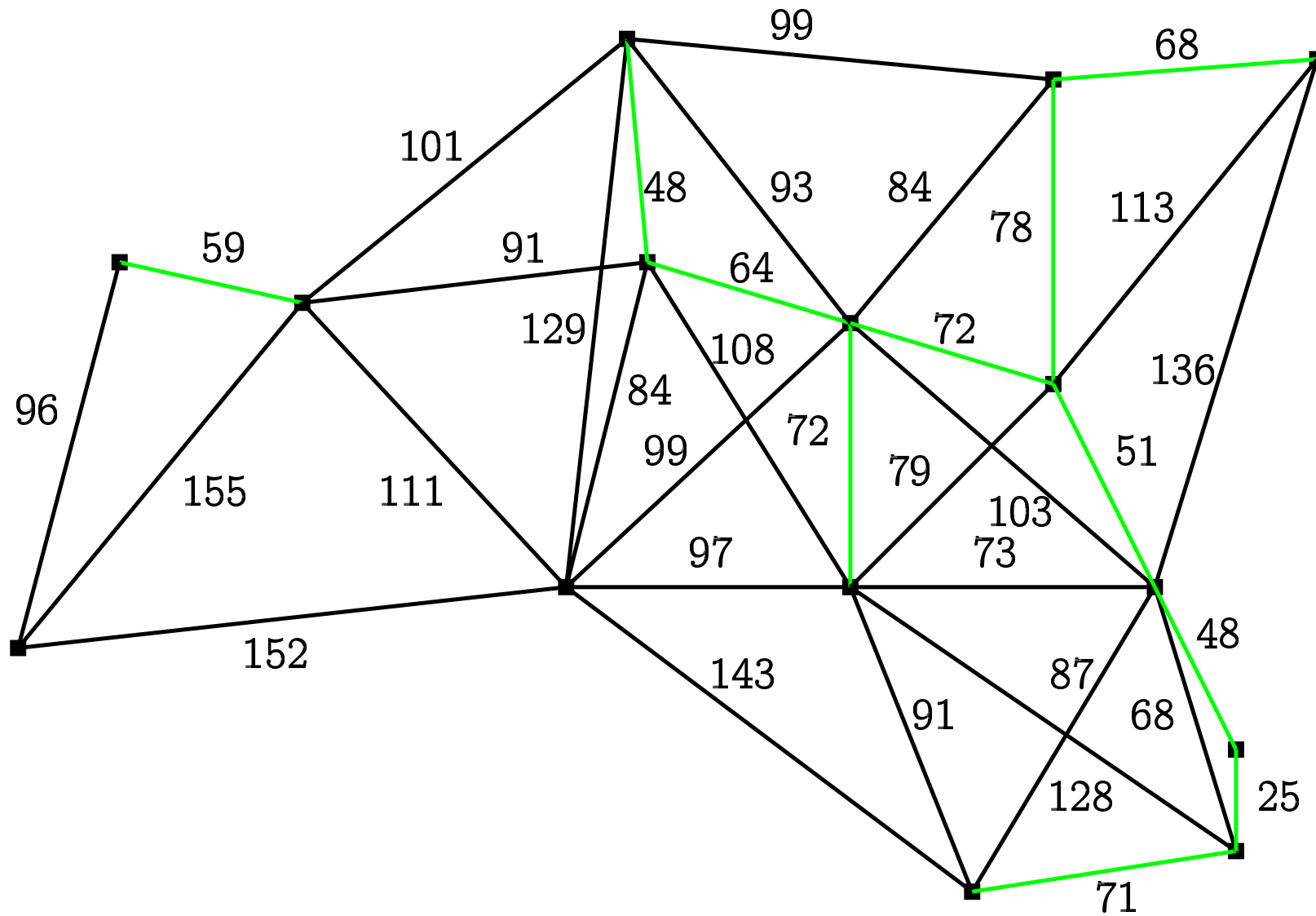

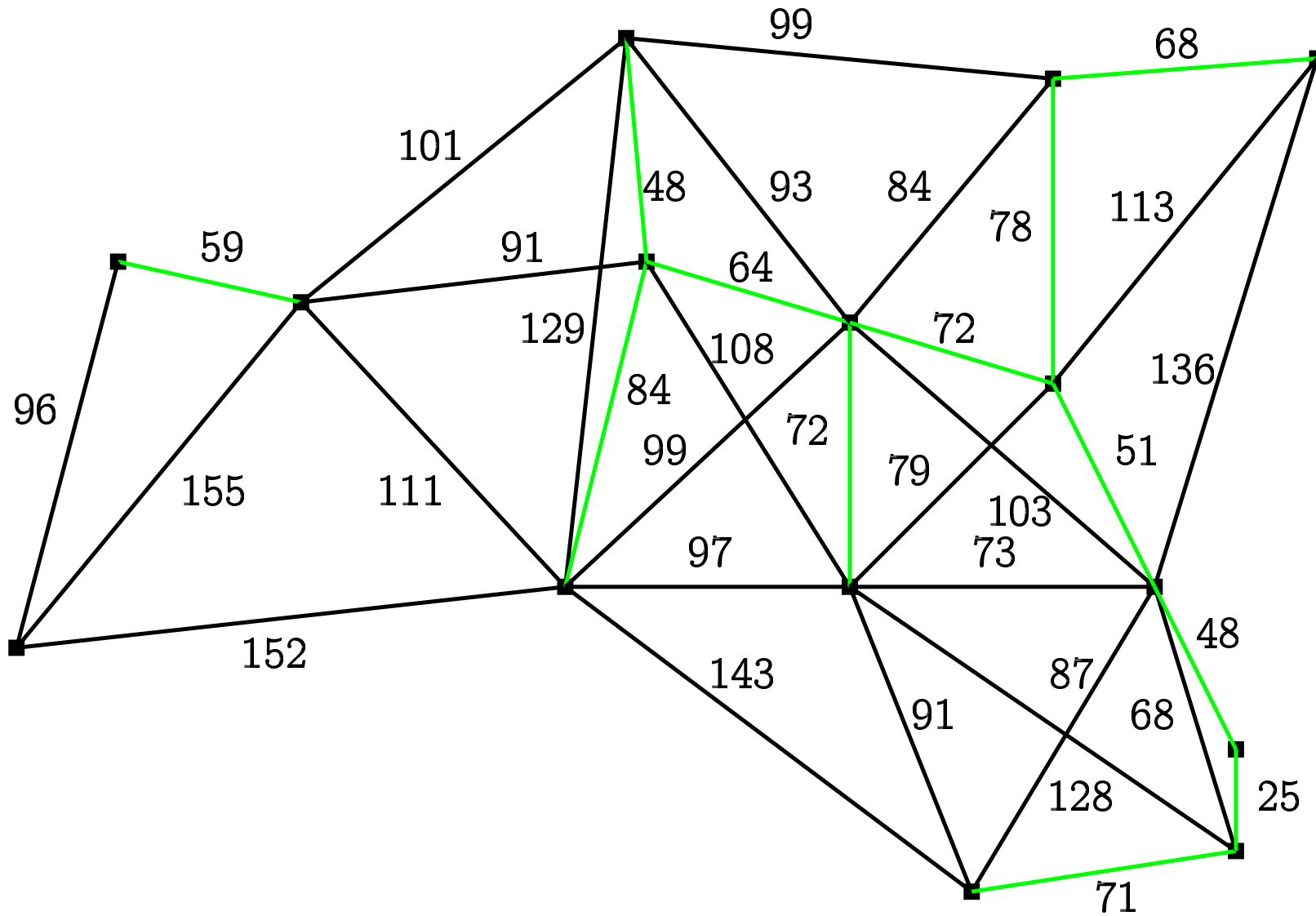

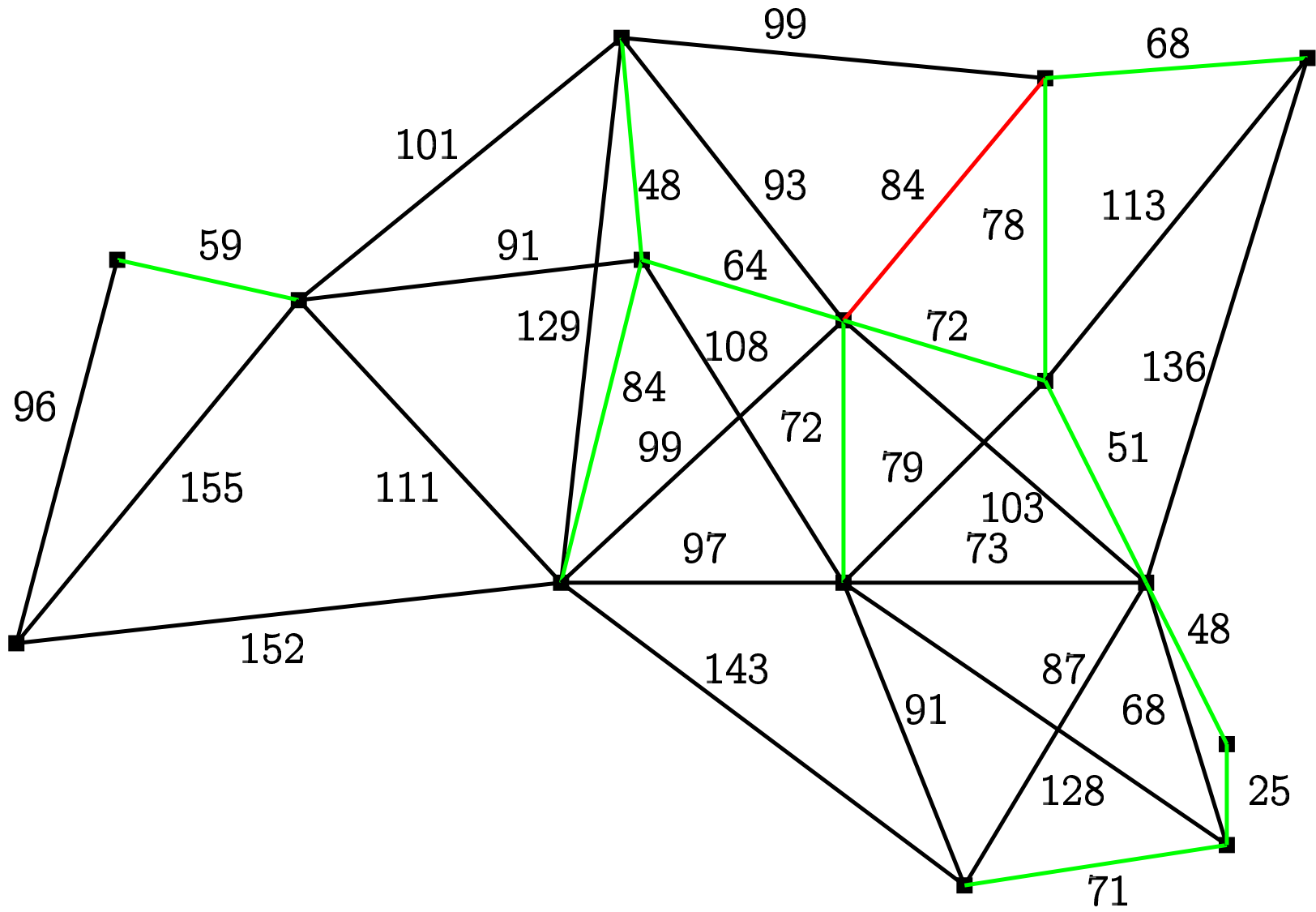

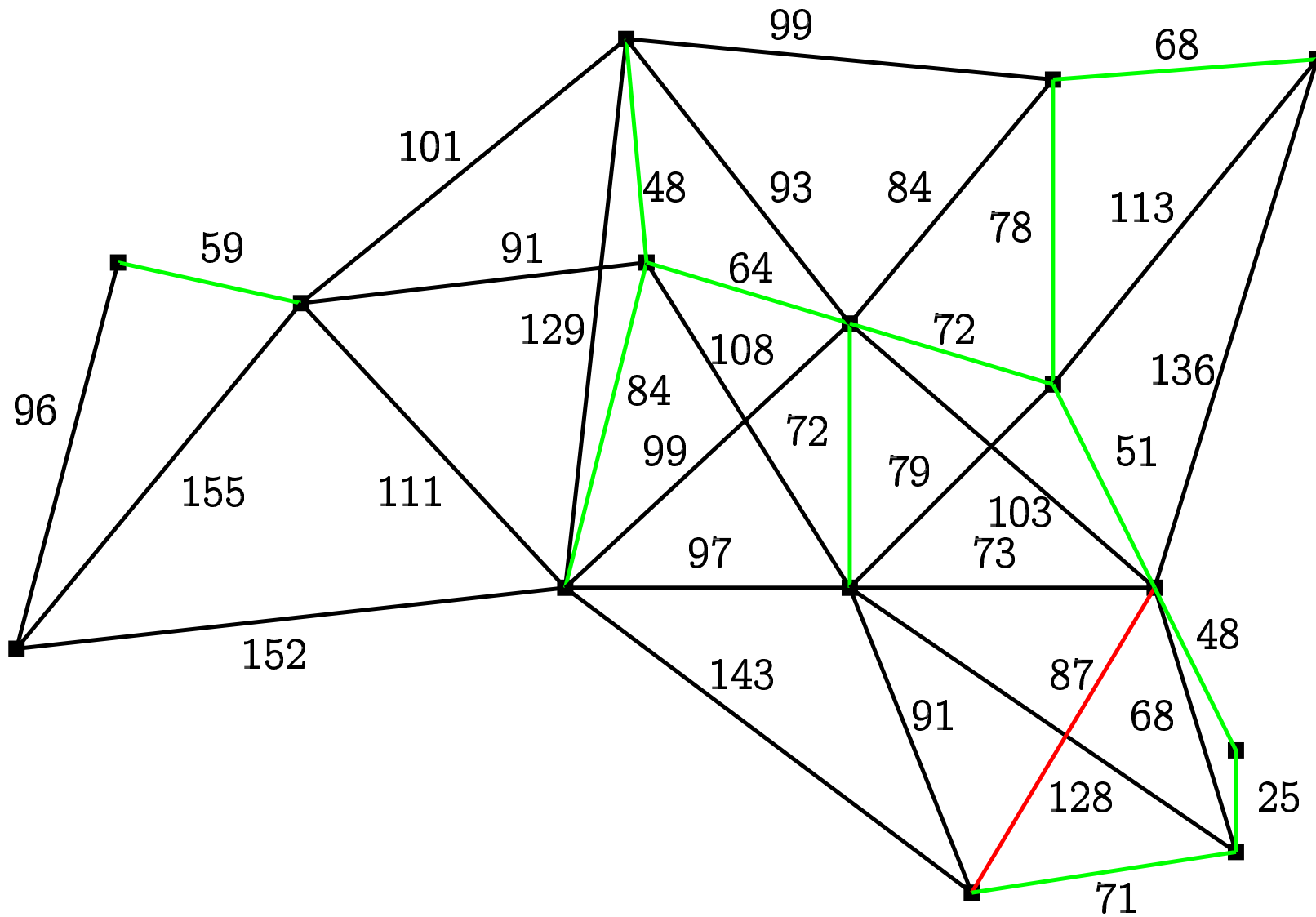

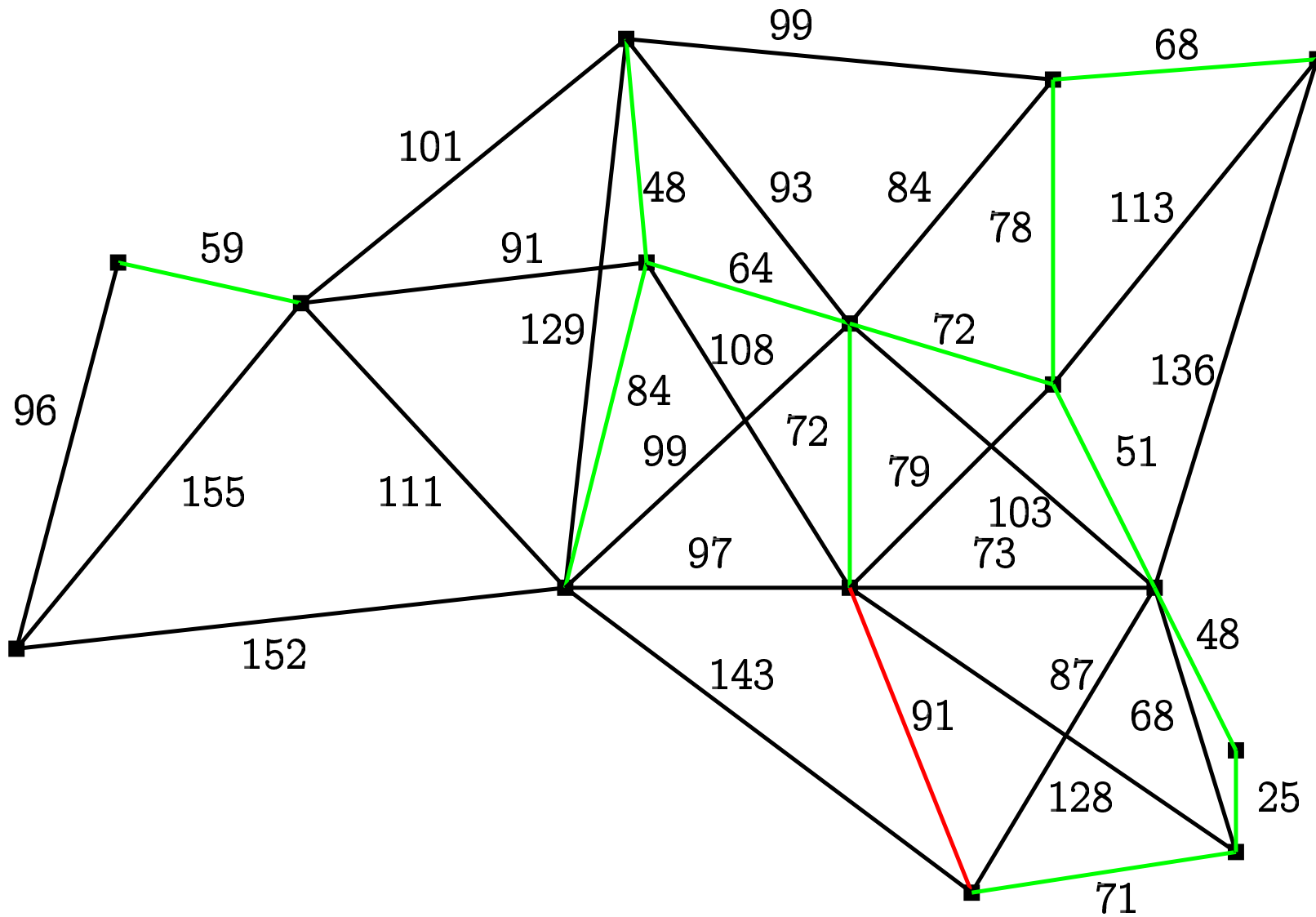

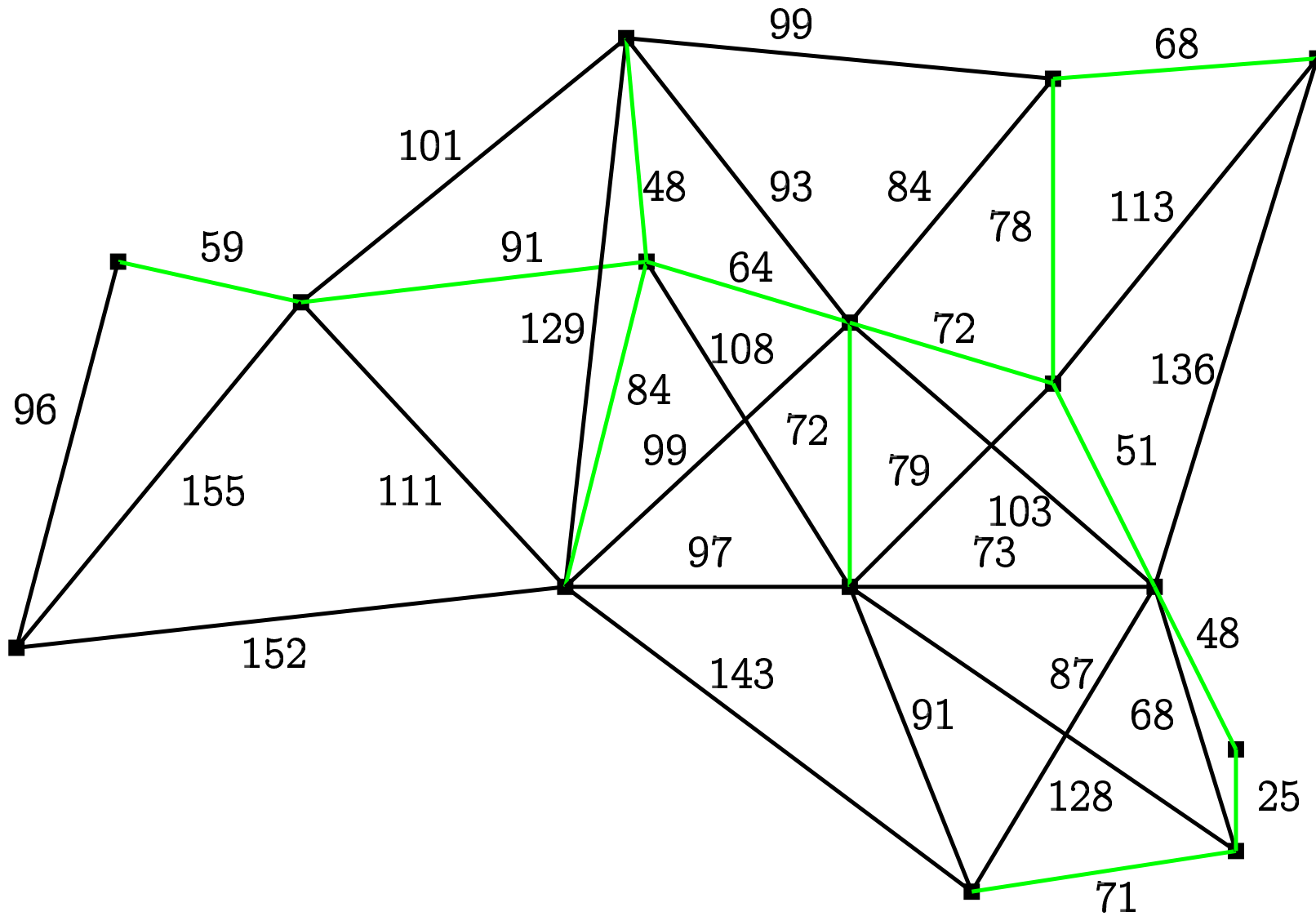

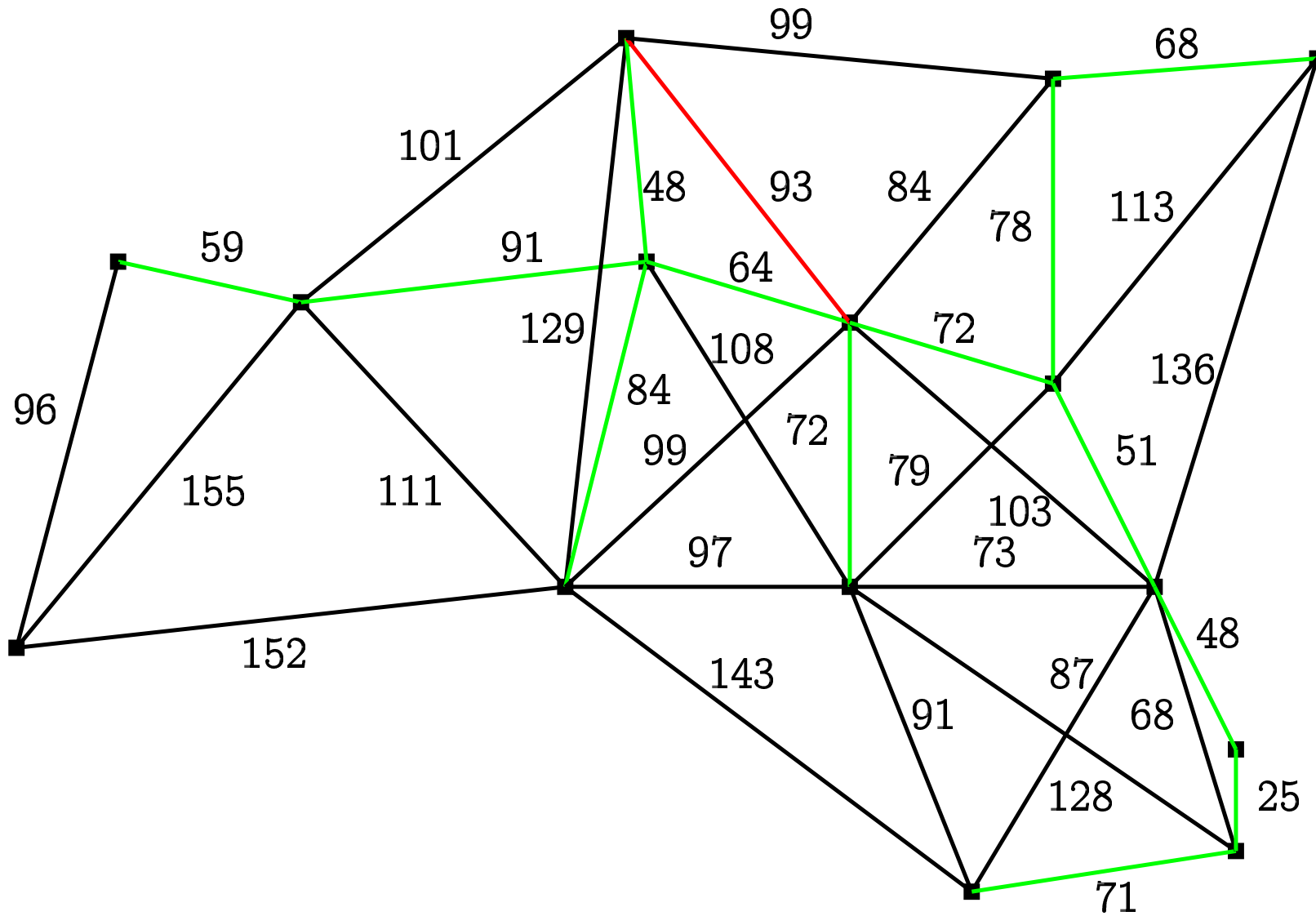

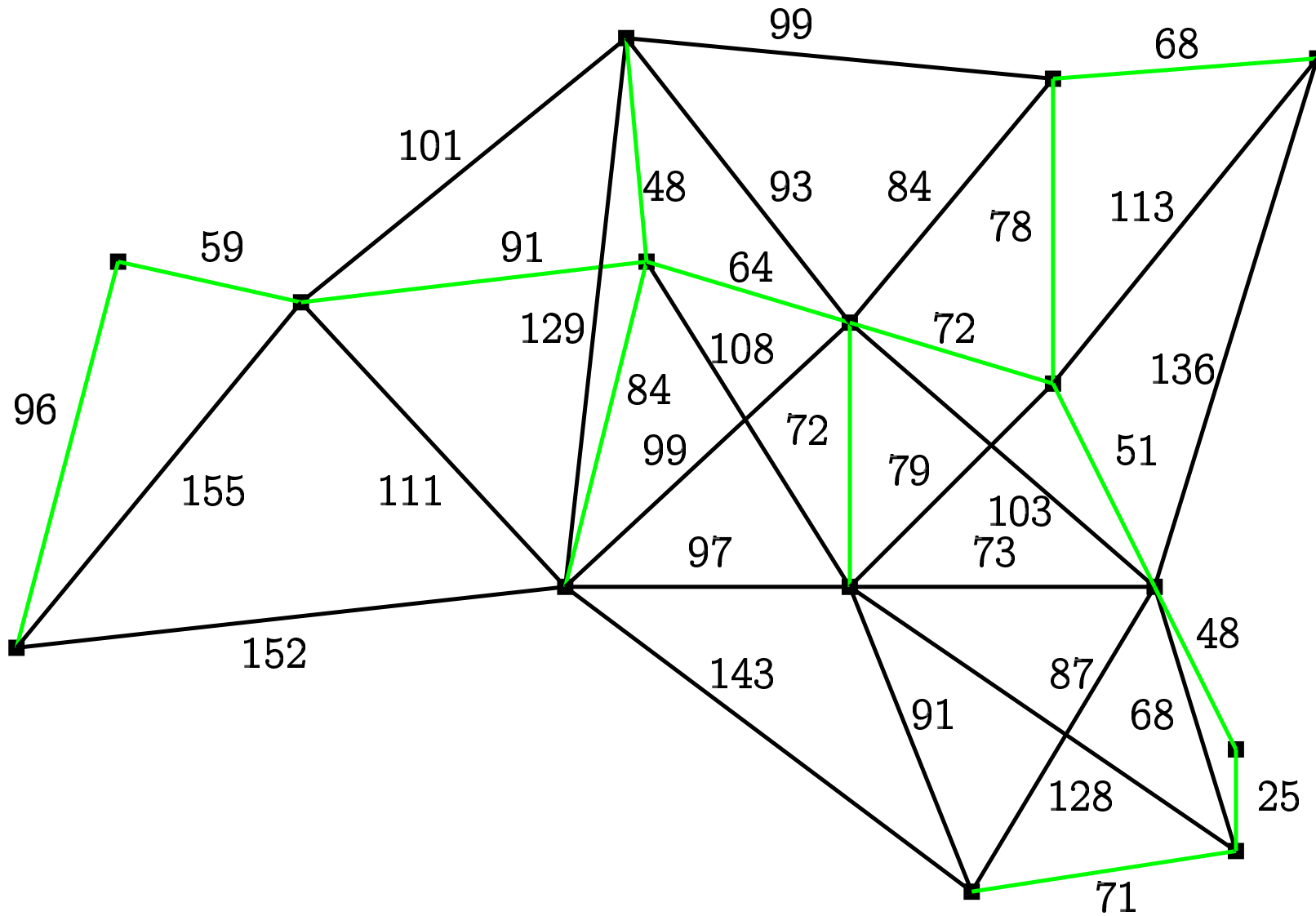

Teoreem. Eeltoodud algoritm on korrektne.

Tõestus. T on (alus)puu — ta on tsükliteta, temas on n tippu ja $n - 1$ serva.

Oletame, et $w(T)$ pole minimaalne. Olgu T' mõni G minimaalse kaaluga aluspuu. Olgu T' selline, et tal on T -ga maksimaalne arv ühiseid servi.

Olgu $k \in \{1, \dots, n - 1\}$ vähim selline arv, et $e_k \notin E(T')$.

Olgu $S = T' \cup \{e_k\}$. Graafis S leidub mingi tsükkel C .

Kuna T ja T' on tsükliteta, siis $e_k \in C$ ja leidub $e \in E(T') \setminus E(T)$, nii et $e \in C$.

Graaf $T'' = S \setminus \{e\}$ on sidus ja $n - 1$ servaga, s.t. ta on aluspuu.

Serv e on selline, mis

- on erinev servadest e_1, \dots, e_{k-1} ,
- ei moodusta koos servadega e_1, \dots, e_{k-1} tsüklit (sest $e_1, \dots, e_{k-1} \in E(T')$).

Serv e_k on minimaalse kaaluga servade seas, mis

- on erinevad servadest e_1, \dots, e_{k-1} ,
- ei moodusta koos servadega e_1, \dots, e_{k-1} tsüklit.

Seega $w(e_k) \leq w(e)$.

Saame $w(T'') = w(T') - w(e) + w(e_k) \leq w(T')$, s.t. T'' on minimaalse kaaluga aluspuu.

Puul T'' on rohkem puuga T ühiseid servi kui puul T' .

Vastuolu T' valikuga. □

Lause. Olgu $G = (V, E)$ sidus graaf ja $v \in V$. Järgmised kolm väidet on samaväärsed.

- (i) v on lõiketipp.
- (ii) leiduvad tipud $u, w \in V \setminus \{v\}$ nii, et suvaline ahel $u \rightsquigarrow w$ läbib tippu v .
- (iii) Hulk $V \setminus \{v\}$ on tükeldatav hulkadeks U ja W nii, et suvalise $u \in U$ ja $w \in W$ korral suvaline ahel $u \rightsquigarrow w$ läbib tippu v .

Tõestus. (i) \Rightarrow (iii). Graaf $G \setminus v$ pole sidus. Võtame ühe tema sidususkomponendi tipud hulgaks U ja ülejäänud sidususkomponentide tipud hulgaks W .

Kui $u \in U$ ja $w \in W$, siis graafis $G \setminus v$ pole ahelaid u -st w -sse. Seega läbib iga ahel $u \rightsquigarrow w$ graafis G tippu v .

(iii) \Rightarrow (ii). Võtame tippu u hulgast U ja tippu w hulgast W .

(ii) \Rightarrow (i). Kui v asub suvalisel ahelal $u \rightsquigarrow w$, siis graafis $G \setminus v$ pole ühtegi ahelat tipust u tippu w , s.t. $G \setminus v$ pole sidus, s.t. v on lõiketipp. \square

Sidus graaf on *blokk*, kui temas pole lõiketippe.

Teoreem. Olgu $G = (V, E)$ vähemalt 3-tipuline sidus lihtgraaf. Järgmised seitse väidet on samaväärsed.

- (i) G on blokk.
- (ii) Suvalised kaks tippu asuvad mingil tsüklil.
- (iii) Suvaline tipp ja suvaline serv asuvad mingil tsüklil.
- (iv) Suvalised kaks serva asuvad mingil tsüklil.
- (v) Suvalise kahe tipu ja suvalise serva jaoks leidub lihtahel, mis ühendab neid tippe ja läbib seda serva.
- (vi) Suvalise kolme tipu jaoks leidub lihtahel, mis ühendab neist esimesed kaks ja läbib kolmandat.
- (vii) Suvalise kolme tipu jaoks leidub lihtahel, mis ühendab neist esimesed kaks ja ei läbi kolmandat.

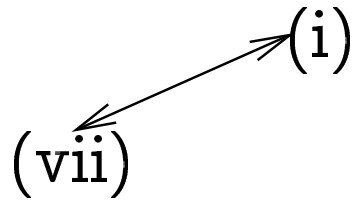
Tõestus.

(i) \Rightarrow (vii)

Olgu $u, v, w \in V$. Kuna v pole lõiketipp, siis ei saa eelmise lause väide (ii) tõene olla, s.t. iga u, w jaoks leidub ahel $u \rightsquigarrow w$, mis ei läbi tippu v .

(vii) \Rightarrow (i)

Olgu $v \in V$, näitame, et ta ei ole lõiketipp. Suvalise $u, w \in V$ jaoks leidub ahel $u \rightsquigarrow w$, mis ei läbi tippu v , seega eelmise lause väide (ii) on väär.

(ii)

(vi)

(iii)

(v)

(iv)

(i) \Rightarrow (ii)

Olgu u, v mingid tipud ning olgu $U \subseteq V \setminus \{u\}$ kõigi selliste tippude hulk, mis asuvad mingil tsüklil koos u -ga.

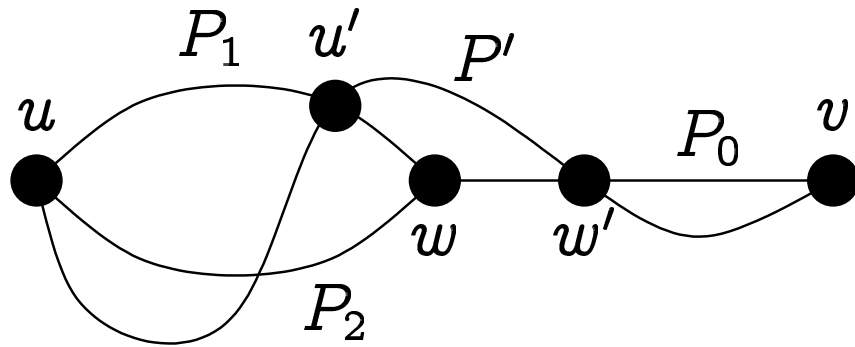
Oletame vastuväiteliselt, et $v \notin U$.

Kuna G -s pole sildu, siis kõik u naabertipud kuuluvad hulka U : kui $u \text{ --- } u'$, siis $G - (u, u')$ on sidus, seal leidub tee $u \rightsquigarrow u'$, see tee koos servaga (u, u') annab tsükli. Seega U pole tühi.

Olgu $w \in U$ selline, mille kaugus v -st on minimaalne. Olgu

- P_0 lühim lihtahel w -st v -sse;
- P_1 ja P_2 teineteisega mittelõikuvad lihtahelad u -st w -sse.

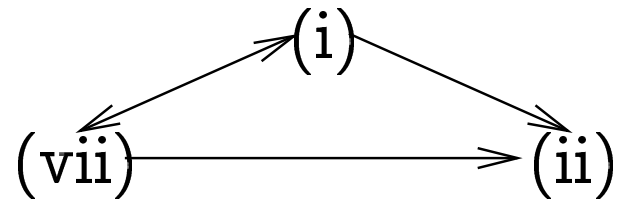
w valiku tõttu ei lõiku P_1 ja P_2 P_0 -ga.

Olgu veel

- P' mingi lihtahel $u \rightsquigarrow v$, mis ei läbi tippu w (leidub vastavalt väitele (vii));
- w' esimene (alates u -st) tipp ahelal P' , mis asub ahelal P_0 ;
- u' viimane (alates u -st) tipp ahelal P' enne tippu w' , mis asub ahelal P_1 või P_2 . Üldisust kitsendamata loeme, et ahelal P_1 .

$u \xrightarrow{P_2} w \xrightarrow{P_0} w' \xrightarrow{P'} u' \xrightarrow{P_1} u$ on tsükkel, seega $w' \in U$ ja $d(w', v) < d(w, v)$. Vastuolu w valikuga.

(vi)

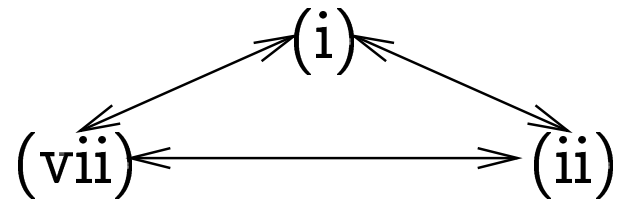
(iii)

(v)

(iv)

(ii) \Rightarrow (vii)

Olgu $u, v, w \in V$. Leidub tsükkel, millel asuvad u ja w , seega leiduvad kaks mittelõikuvat lihtahelat $u \rightsquigarrow w$. Vähemalt üks neist ahelatest ei läbi v -d.

(vi)

(iii)

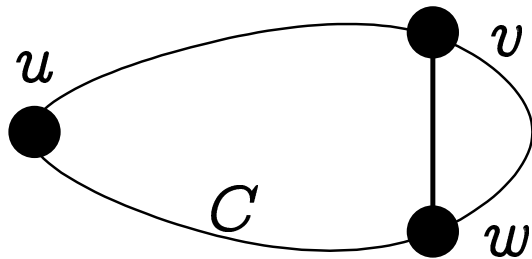
(v)

(iv)

(ii) \Rightarrow (iii)

Olgu $u \in V$ ja $(v, w) \in E$. Olgu C tsükkel, millel asuvad u ja v .

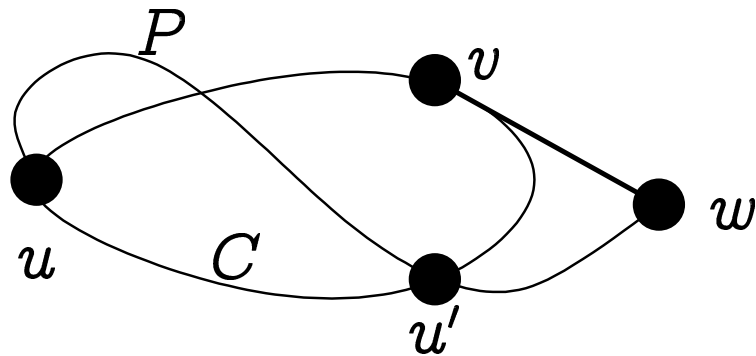
Kui w asub $C-1$, siis asendame C lõigu v ja w vahel servaga (v, w) .

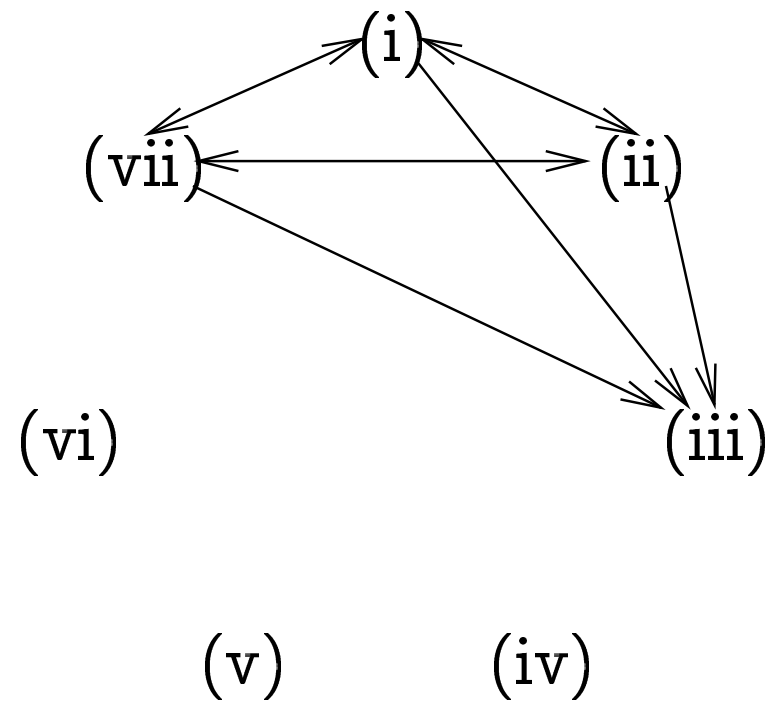

Kui w ei asu C -l, siis olgu P ahel u ja w vahel, mis ei sisalda tippu v (leidub tänu väitele (vii)). Olgu u' viimane (alates u -st) tipp sellel ahelal, mis asub tsüklil C .

Tsüklis C asendame lõigu u' ja v vahel lõiguga

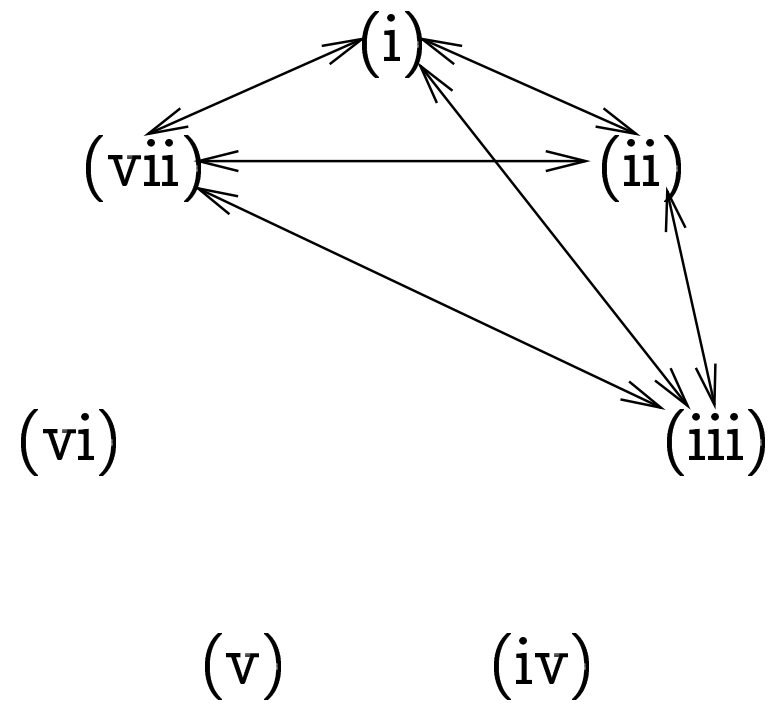
$$u' \overset{P}{\rightsquigarrow} w - v.$$

(iii) \Rightarrow (ii)

Olgu $u, v \in V$. Olgu w mõni v -ga intsidentne tipp (leidub, sest G on sidus). Tsükkel, mis läbib tippu u ja serva (v, w) , läbib tippe u ja v .

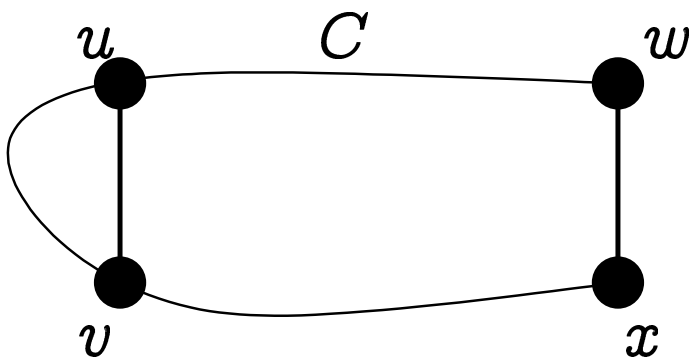

(iii) \Rightarrow (iv)

Olgu $(u, v), (w, x) \in E$. Kui neil kahel serval on ühine tipp, näiteks $v = w$, siis otsitav tsükel moodustub neist kahest servast ja ahelast $u \rightsquigarrow x$ graafis $G \setminus v$. See ahel leidub väite (i) tõttu.

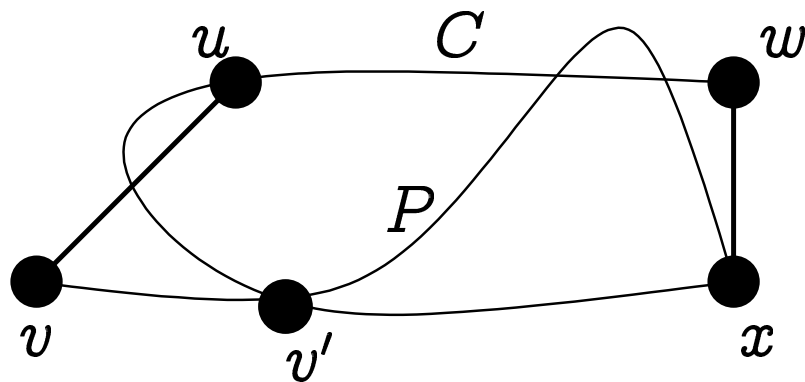
Kui u, v, w, x on kõik erinevad, siis olgu C tsükel, mis sisaldab tippu u ja serva (w, x) .

Kui v asub C -l, siis asendame C -s lõigu u ja v vahel servaga (u, v) .

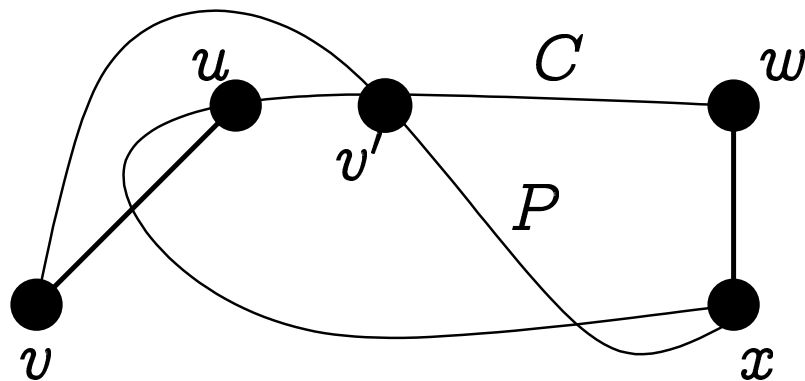

Olgu P ahel $x \rightsquigarrow v$, mis ei läbi tippu u (selline leidub tänu väitele (vii)). Olgu v' viimane (x -st alates) tipp sellel ahelal, mis asub tsüklil C .

Kui v' asub C -l tippude u ja x vahel, siis on otsitavaks tsüklikaks $x \xrightarrow{C} v' \xrightarrow{P} v \text{ --- } u \xrightarrow{C} w \text{ --- } x$.

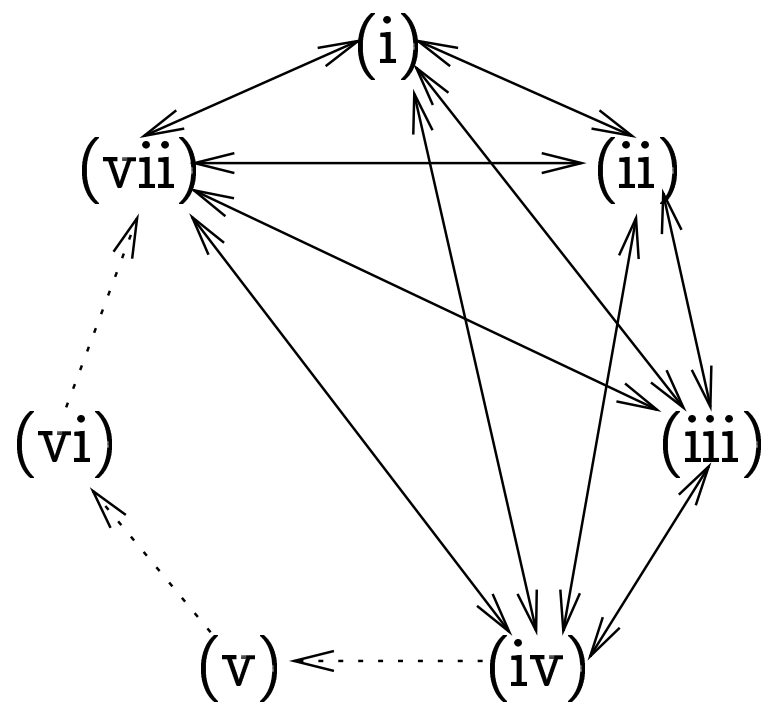

Kui v' asub C -l tippude u ja w vahel, siis on otsitavaks tsüklik $x \xrightarrow{C} u - v \xrightarrow{P} v' \xrightarrow{C} w - x$.

(iv) \Rightarrow (iii)

Nagu (iii) \Rightarrow (ii)

(iv) \Rightarrow (v)

Olgu $u, v \in V$ ja $(w, x) \in E$. Kuna (iv) kehtib, siis graaf G on blokk. Olgu

$$G' = \begin{cases} G & \text{kui } (u, v) \in E \\ G + (u, v) & \text{kui } (u, v) \notin E . \end{cases}$$

Sidusasse graafi servi lisades lõiketippe juurde ei teki, seega on ka G' blokk ja temas kehtib (iv).

Vastavalt (iv)-le leidub G' -s tsükkel C , kuhu kuuluvad servad (u, v) ja (w, x) .

Eemaldades C -st serva (u, v) saame lihtahela, mis ühendab u ja v ning läbib serva (w, x) .

Selle lihtahela kõik servad on graafis G .

(v) \Rightarrow (vi)

Olgu $u, v, w \in V$. Olgu x mingi v naabertipp. (v) järgi leidub lihtahel $P : u \rightsquigarrow w$, mis sisaldab serva (v, x) , seega ka tippu v .

(vi) \Rightarrow (vii)

Olgu $u, v, w \in V$. (vi) järgi leidub lihtahel $P : u \rightsquigarrow v$, mis sisaldab tippu w . Selle ahela lõik u -st w -ni ei sisalda tippu v . □